



# DOĞRUDAN FAALİYET DESTEĞİ PROGRAMI

## “TR32 BÖLGESİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ VE GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ” PROJESİ

### SONUÇ RAPORU

MAYIS 2016

Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK)  
Efeler Mah. 1419 Sok. No: 1  
Efeler/ AYDIN  
Tel No: 0533 4784886

“Bu Rapor T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın desteklediği “TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Neslihan DEMİR / Doç. Dr. Yusuf KADERLİ / Doç. Dr. Muhsin ÖZDEMİR'e aittir ve T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.”



## ÖNSÖZ

“TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” adlı bu proje Güney Ege Kalkınma Ajansı “2015 yılı doğrudan faaliyet desteği” kapsamında desteklenmiştir.

Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı adına proje yürütücülüğünü Doç. Dr. Yusuf KADERLİ yapmış, projede araştırmacı olarak ise; Prof. Dr. Mehmet Erdemir GÜNDOĞMUŞ, Doç. Dr. Muhsin ÖZDEMİR, Öğr. Gör. Esmâ ACAYİP ve Doktora öğrencisi Neslihan DEMİR yer almıştır.

Çalışma konusu son dönem hükümet programları içerisinde de yer almakta, son yıllarda bazı önemli sivil toplum kuruluşları ve finansal kuruluşlar birlikte bu konuya yönelik ulusal çapta projeler yürütmektedir. Bu proje konuya yönelik yapılan bu faaliyetlere destek olması açısından çok büyük önem arz etmektedir.

Proje kapsamında öncelikle, TR32 bölgesinde finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için ulusal ve uluslararası örneklerinden yararlanarak bir anket geliştirilmiş, ardından bu anket bölgeye uygulanarak finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmiştir. Finansal okuryazarlığı düşük seviyede olan kişilere bir eğitim programı uygulanmış ve eğitimin finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmedeki etkisi ortaya konulmuştur. Bu konuda eğitim alan kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi yükselmiştir.

11 Şubat 2016 tarihinde başlayan proje, üç aylık bir sürenin sonunda 11 Mayıs 2016 tarihinde tamamlanmıştır.

İşbu rapor projeye ait nihai rapordur.

Doç. Dr. Yusuf KADERLİ

Proje Yürütücüsü

# İÇİNDEKİLER

|   |      |
|---|------|
| ÖNSÖZ.....  | iii  |
| İÇİNDEKİLER.....  | iv   |
| ŞEKİL LİSTESİ .....   | vi   |
| TABLO LİSTESİ .....   | viii |
| EKLER .....   | x    |
| 1. GİRİŞ.....   | 1    |
| 2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....   | 2    |
| 2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı.....   | 2    |
| 2.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri .....  | 4    |
| 2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi.....   | 5    |
| 2.3.1. Finansal Okuryazarlığın Birey için Önemi.....  | 6    |
| 2.3.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi için Önemi .....                        | 7    |
| 2.3.3. Finansal Okuryazarlığın Toplum için Önemi .....  | 8    |
| 2.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler .....                                     | 9    |
| 2.4.1. Finansal Tutum.....  | 10   |
| 2.4.2. Finansal Davranış .....  | 11   |
| 2.4.3. Finansal Bilgi.....  | 12   |
| 2.5. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları .....  | 13   |
| 2.6. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim .....   | 14   |
| 2.6.1. Finansal Eğitimin Önemi.....   | 16   |
| 2.6.2. Finansal Eğitimin Faydaları.....   | 17   |
| 2.7. Türkiye’de Yapılan Finansal Okuryazarlık Araştırmaları .....                                 | 18   |
| 3. PROJE BULGULARI .....  | 21   |
| 3.1. Projenin Evreni ve Örneklemi .....   | 21   |
| 3.2. Veri Analizi .....   | 21   |
| 3.2.1. Demografik Özellikler ve Finansal Tercihler .....  | 21   |
| 3.2.2. Finansal Okuryazarlık Ölçeği ve Bileşenleri.....   | 26   |
| 3.2.3. Anket Verilerinin Yorumlanması .....   | 28   |
| 3.2.4. Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırılması .....   | 30   |
| 3.2.5. Finansal Okuryazarlık İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiler .....                 | 37   |
| 3.2.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Öncesi ile Eğitim Sonrası Sonuçların Değerlendirilmesi ..... | 37   |
| 4. SONUÇ.....   | 43   |

|                  |    |
|------------------|----|
| 5. ÖNERİLER..... | 45 |
| KAYNAKLAR .....  | 47 |
| EKLER.....       | 54 |

## ŒEKİL LİSTESİ

Œekil 3.1. Finansal Okuryazarlık Ölçeği.....27



## TABLO LİSTESİ

|   |    |
|---|----|
| Tablo 2.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları .....  | 3  |
| Tablo 2.2. Literatürde Kullanılan Bazı Finansal Okuryazarlık Bileşenleri .....  | 9  |
| Tablo 3.1. Finansal Okuryazarlık Anketi Katılımcılarına Ait Demografik Özellikler .....   | 23 |
| Tablo 3.2. Finansal Okuryazarlık Anketi Katılımcılarına Ait Finansal Tercihlere İlişkin Cevaplar..  | 25 |
| Tablo 3.3. Katılımcıların Mali Durum Yönetimi Ölçeği Sorularına Verdikleri Doğru Cevap Sayıları .....   | 28 |
| Tablo 3.4. Katılımcıların Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeği Sorularına Verdikleri Doğru Cevap Sayıları   | 29 |
| Tablo 3.5. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Sonrası Anket Katılımcılarına Ait Demografik Özellikler .....  | 40 |
| Tablo 3.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Sonrası Anket Katılımcılarına Ait Finansal Tercihlerine İlişkin Cevaplar .....   | 42 |
| Tablo 3.7. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Tutum Soru Sayılarının Frekans Dağılımları .....   | 30 |
| Tablo 3.8. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Davranış Soru Sayılarının Frekans Dağılımları .....  | 31 |
| Tablo 3.9. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Bilgi Soru Sayılarının Frekans Dağılımları .....   | 32 |
| Tablo 3.10. TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla) Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Bilgi, Davranış ve Tutum Boyutlarında Yüksek Puan Alan Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı ..... | 32 |
| Tablo 3.11. Ükelere Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Bilgi, Davranış ve Tutum Sorularına Doğru Cevap Veren Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı .....   | 33 |
| Tablo 3.12. Ükelere Göre Uzun Dönem Finansal Tutuma İlişkin Belirtilen Olumsuz İfadelere Katılmayan Katılımcıların Oranı .....  | 34 |
| Tablo 3.13. Ükelere Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Olumlu Finansal Davranış Puanı Yüksek Olan Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı .....  | 35 |
| Tablo 3.14. Ükelere Göre Finansal Bilgi Sorularına Verilen Doğru Cevap Oranları .....   | 36 |
| Tablo 3.15. Elde Edilen Sonuçların Daha Önce Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması .....   | 37 |
| Tablo 3.16. Demografik Özelliklere göre ankete katılanların finansal davranış, tutum ve bilgi puanları ve okuryazarlık endeksi .....  | 38 |
| Tablo 3.17. TR32 Bölgesi Demografik Özelliklere İlişkin Finansal Okuryazarlık Endekslerinin Karşılaştırılması .....   | 39 |





## **EKLER**

|   |    |
|---|----|
| EK 1. Finansal Okuryazarlık Ölçeğini Oluşturan Bileşenler.....  | 54 |
| EK 2. Mali Durum Yönetimi ve Teknik Bilgi Düzeyi Arasındaki İlişki.....   | 57 |
| EK 3. Finansal Okuryazarlık ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiler .....  | 58 |
| EK 4. Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeğindeki İfadelere Eğitim Öncesi ve Eğitim Sonrası Verilen Cevapların Frekanslarının Karşılaştırılması ..... | 61 |





# 1. GİRİŞ

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin öngörülemez boyutlara ulaştığı günümüzde, bireylerin tüketim, yatırım, tasarruf vb. alışkanlıklarında değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bireylerin tüketim, yatırım vb. davranışlarını klasik anlamda incelemek artık anlamını yitirmiştir. Özellikle tüketim davranışlarındaki değişimlere paralel olarak finansal kararlar kritik önem arz etmektedir.

Finansal kararlar insan hayatını ekonomik ve sosyal açıdan etkilediği için bireylerin hayatları ile doğru orantılı bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişki sadece bireyi etkilememekle birlikte bireyin yaşadığı bölgeyi, ülkeyi, o ülkenin ekonomik sistemini ve hatta küresel ekonomik sistemi de etkilemektedir.

Bireylerin doğru finansal kararlar almasında, bireyin sahip olduğu finans altyapısının önemi büyüktür. Finans altyapısının bir tüketicinin finansal kararlarını almak için gereken seviyede olması yeterlidir ve finansal okuryazarlık bu noktada devreye girmektedir.

Bütün bireyler aynı oranda finansal bilgi ve beceriye sahip olmadıkları için ihtiyaç duyduklarında finansal kararları başkalarını izleyerek, tavsiye alarak veya taklit ederek almaktadırlar. Finansal bilgi asimetrisi, finansal piyasaların kompleks yapısı düşünüldüğünde bu davranışlar finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasıyla istenen düzeye gelebilecektir. Finansal okuryazarlık finansal piyasaların etkinliğini sağlarken, tüketicilerin korunmasına ve finansal piyasalardaki sorunların minimum seviyeye indirilmesinde büyük ölçüde destek olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, TR32 bölgesinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve çözüm önerileri getirebilmektir. Toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren finansal okuryazarlığa ilişkin, bu çalışmada TR32 bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla illerinde anket ve eğitim çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmanın, bireysel refahın sürdürülebilir olarak geliştirilmesine ve bölgenin kalkınmasına önemli katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

## 2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### 2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık, bireyler açısından başarılı bir finansal yönetim süreci ve ekonomik açıdan geleceği güvence altına alma; istek ve ihtiyaçları belirleme, kaynakların tahsisi, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi aşamalarını içermektedir. Tasarruf, bireylerin geliri ile harcamaları arasında gelirden yana olan fark olarak tanımlanmaktadır. Gelirlerinin tümünü tüketmeyen bireylerin bir süre sonra yaşam standardını iyileştirebilecekleri bir gerçektir. Finansal yönetim sürecinde kısa ve uzun vadeli finansal amaçlara göre tasarruf yapılarak elde edilen birikim, mevcut ekonomik kaynaklara eklendiğinde önemli birikimleri oluşturabilmektedir (Gönen ve Özmete, 2007).

Finansal okuryazarlıkla ilgili yapılmış çalışmalara, birçok ülkede rastlamak mümkündür. Ancak finansal okuryazarlık kavramıyla aynı içeriğe sahip çeşitli terim ve tanımlar kullanılmaktadır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Yeni Zelanda, Brezilya vb. birçok ülkede “Finansal Okuryazarlık (Financial Literacy)” kullanılırken, Kanada ve İngiltere’de “Finansal Yeterlilik (Financial Capability)” kullanılmaktadır (Orton, 2007). Bunun yanında en sık kullanılan ve içerik olarak en yakın olan terimler “Finansal Farkındalık (Financial Awareness)” ve “Finansal Eğitim (Financial Education)”dir (Gökmen, 2012).

Finansal okuryazarlık kavramının tanımlarına bakıldığında, literatürdeki tanımlama farklılıkları dikkati çekmektedir. Literatürde yer alan finansal okuryazarlık kavramına ilişkin tanımlar Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları

| <b>Finansal Okuryazarlık Tanımları</b>  |  |
|---|--|
| Schagen & Lines<br>(1996)   | Para kullanımı ve yönetimi ile ilgili etkili ve doğru karar verebilmek yeteneğidir.  |
| Chen & Volpe<br>(1998)  | Belirsizlik ortamında finansal karar vermede en etkili kavramlardandır.  |
| Mason & Wilson<br>(2000)  | Bir bireyin, finansal kavramların farkında olarak, karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirmesidir.   |
| Vitt vd.<br>(2000)  | Bir bireyin finansal durumunu anlama, analiz etme, yönetme ve iletişim kurma yeteneğidir   |
| Kim<br>(2001)   | Çağdaş bir toplumda hayatını sürdürebilmek için bireylere gerekli temel bilgidir.  |
| Worthington<br>(2006)   | Ekonominin anlaşılabilmesi ve hane halkının kararlarını etkileyen ekonomik koşul ve şartların ne durumda olduğunun yorumlanabilmesidir.  |
| President's<br>Advisory Council<br>on Financial<br>Literacy - PACFL<br>(2008) | Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi kullanabilme yeteneğidir.   |
| Lusardi<br>(2008)   | Finansal okuryazarlık, temel düzey ve ileri düzey olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel düzey finansal okuryazarlık, faiz oranları, enflasyon, risk kavramı ve riskin çeşitlendirilmesiyle ilgili bilgileri kapsamaktadır. İleri düzey finansal okuryazarlık, bireylerin risk ve getiri arasındaki ilişkiyi anlamak da dahil olmak üzere temel finansal kavramların ötesinde olan tahvil, hisse senedi, yatırım fonları ve bunların nasıl işlendiğine ilişkin temel finansal kavramların ötesinde olan bu tür bilgilerin algılanabilmesini kapsamaktadır. |
| Lusardi & Tufano<br>(2009)  | Finansal okuryazarlık, borç anlaşmaları ve daha spesifik olarak finansal kararların içeriğindeki bileşik faizler hakkında temel bilgilerin uygulanması için basit kararlar verebilme yeteneğidir.  |
| Remund<br>(2010)  | Bir bireyin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve bireysel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumudur.  |
| OECD INFE<br>(2011)   | Güvenilir finansal kararlar almak ve sonuç olarak da bireysel mali refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, yetenek, tutum ve davranış birleşimidir.  |
| Shon vd.<br>(2012)  | Mikro düzeyde, günlük hayattaki finansal kararların ve zorlukların üstesinden gelmek için gerekli bilgi ve yetenekler olarak adlandırılan; makro düzeyde ise bir ülkenin vatandaşlarının pazarda günlük finansal durumları ve finansal işlemleri ile başa çıkmaları için donanımlı olmasını sağlayan bir kavramdır   |
| Atkinson & Messy<br>(2012)  | Doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların birleşimidir.  |
| PISA<br>(2013)  | Finansal kavramların, becerilerin, motivasyonun bilinmesi ve anlaşılması ayrıca bir dizi finansal kavram boyunca etkin kararlar alabilmek için bilgi ve anlayış olarak bunların uygulanması, bireyler ve toplumun finansal refahını geliştirebilmek ve ekonomik hayata katılabilesidir.  |
| Hastings et. al.<br>(2013)  | Finansal okuryazarlık, finansal okuryazar bireylerin yaşam boyu finansal güvenliklerini sağlamaları doğrultusunda finansal kaynaklarını doğru ve etkin bir biçimde yönetebilme bilgi ve becerilerinin toplamıdır.  |
| TEB ve Boğaziçi<br>Üniversitesi<br>(2014)                                     | Bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumudur.  |
| FODER<br>(2015)   | Bireyin, paranın kullanımına ve yönetimine ilişkin bilgili bir şekilde değerlendirmede bulunabilmesi ve etkili karar verebilme becerisi yani diğer bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin kazançlarını, birikim ve yatırımlarını akıllı bir şekilde değerlendirmeleri, doğru bütçe oluşturabilmeleri ve bunlara ilişkin becerileri kazanmış olma durumudur.   |

Görüldüğü gibi finansal okuryazarlık tanımlarının literatürde farklılık göstermesinden dolayı, bu tanımları beş kategoride sınıflandırmamız mümkündür (Langey, 2008; Remund, 2010; Bay vd, 2012):

1. Finansal kavram bilgisi
2. Finansal kavramlar hakkında iletişime geçme yeteneği
3. Kişisel finansın yönetimindeki yetenek
4. Uygun finansal kararların verilmesindeki yetenek
5. Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlamada güven

## 2.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Bir bireyin finansal okuryazar olması, bireyin finans alanında bir uzman veya profesyonel olduğu anlamına gelmemektedir. Finansal okuryazar olan bir birey, kendisine ve ailesine yetecek düzeyde finansal bilgi ve alışkanlıklara sahip olan kişidir. Finansal okuryazar olan bir bireyden hisse senedi veya tahvil değerlemesini bilmesi beklenmemeli, en azından hisse senedinin ne olduğunu, hisse senedi ile tahvil arasındaki farkı bilmesi yeterlidir. Kısaca finansal okuryazar bir bireyin sahip olması gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışlar şu şekilde sıralanabilir (Gökmen, 2012):

- Parasını iyi yönetebilmelidir.
- Finansal sistemin işleyişini anlayabilmelidir.
- Finansal planlar yapabilmelidir.
- Finansal kurum ve kişilerle iyi iletişim kurabilmelidir

Finansal okuryazarlık sadece finansal bilgiye ulaşım onu anlama, yorumlama ve karar verme süreci olarak kısıtlanmamalı; bireylerin finansal kararlarına ilişkin bilgileri araştırmaları, elde ettikleri bu bilgileri değerlendirmeleri ve finansal sorunlarının çözümüne yarar sağlayacak şekilde kullanabilmelerini kapsayacak bir süreç olarak düşünülmelidir (Wagland & Taylor, 2009).

Finansal okuryazarlık, finansal tüketici ve yatırımcıların finansal ürün ve kavramlar hakkında bilgi ve anlayışlarını geliştirmelerini, bilgi, yönlendirme ve/veya objektif tavsiyelerle finansal risk ve fırsatları daha iyi fark etmelerini, daha bilinçli tercih yapmalarını, nereden yardım almaları gerektiğini bilmelerini ve finansal refahlarını artırmak için diğer tüm etkin faaliyetleri yapmalarını sağlayan bir süreçtir. Bu süreç (Er vd., 2014):

- Bilgi, tüketiciye durum, veri ve finansal fırsat, seçenek ve sonuçların farkına varmalarını sağlayan özel bilgileri sağlamayı içerir.
- Yönlendirme, bireylerin finansal terim ve kavramları anlamaları için gerekli yetenek ve gücü eğitim ve rehberlik yolu ile elde etmelerini sağlamayı içerir.
- Tavsiye, tüketiciye finansal konu ve ürünler hakkında kapsamlı danışmanlık vererek, ellerine geçen finansal bilgi ve yönlendirmeleri en iyi şekilde değerlendirmelerini içerir.

Hilgert ve Hogarth (2002) finansal okuryazar olan bireylerin bazı ortak özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Finansal okuryazar, bilgili ve eğitilidir. Nakit ve varlık yönetimi ile bankacılık, yatırım, kredi, sigorta, vergi gibi konularda bilgi sahibidir.



- Finansal okuryazar, elde etmiş olduğu bilgiyle gelecek için plan yapar ve bu doğrultuda finansal kararlarını uygulamaya çalışır.
- Finansal okuryazar, nakit ve varlık yönetimi temel kavramlarını anlar.

### 2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ve son yıllarda yaşanan ve küresel ekonomik sistemde derin izler bırakan küresel krizler finansal piyasa araçlarındaki çeşitliliği ve karmaşıklığı giderek artırmaktadır. Finansal piyasa araçlarının çeşitliliğinde ve karmaşıklığındaki bu artış, finansal ürünlerin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu ortamda finansal farkındalığın sağlanması büyük önem kazanmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar finansal farkındalığın sağlanmasının, finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması ile gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur (Carpnera et. al., 2011; Riyada Consulting and Training, 2011).

Son yıllarda finansal okuryazarlığın öneminin artmasına neden olan değişiklikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Güler, 2015):

- Finansal araçların giderek karmaşık bir yapıya dönüşmesi
- Bireylerin finansal kararlardaki sorumluluklarının artması
- Teknolojik gelişmeler ve yenilikler
- Emeklilik sisteminde meydana gelen değişiklikler
- Demografik özelliklerde meydana gelen değişiklikler
- Tüketicilerin hatalı finansal davranışları düşük finansal okuryazarlık seviyesinin olumsuz etkileri
- Finansal dolandırıcılık
- Finansal dışlanma.

Finansal ürünlerin değişmesinin yanında bireylerin demografik özellikleri de değişmektedir. Bireylerin hayat standartları, ihtiyaç düzeylerindeki, yaşam sürelerindeki vb. değişimler, bireylerin borçlanma eğilimini artırırken, tasarruf eğilimini de azaltmasına sebep olmaktadır. Örneğin; her yeni nesil, kendi ailelerinin sahip olduğu çocuk sayısından daha az sayıda çocuğa sahip olmayı istemektedir. Bu durumun sonucunda yeni nesil emekli olurken, daha fazla sayıda olan emeklileri desteklemek için daha az çalışan olacaktır (Orton, 2007). Gelecekte emeklilik sisteminde dengenin bozulacak olması nedeniyle devletin yanında bireylerin de geleceklerini garanti altına almaları adına bazı adımlar atması gerekmektedir. Bireylerin emeklilik yaşantısını rahat ve sıkıntıdan uzak geçirebilmek için bugün alacakları kararlar büyük önem taşımaktadır. Bugünden itibaren en az 20 yıl sonrası için seçim yapabilmek ve uygulayabilmek elbette finansal okuryazarlıkla ilgilidir (Baysa, 2015).

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar göstermektedir ki bilgi düzeyi artırılmış tüketici veya yatırımcı, daha iyi tüketici veya yatırımcıdır. Yatırım yapılacak ürünlerin ya da tüketim konusu mal ve hizmetlerin karmaşıklık derecesi arttıkça tüketicinin bilgilendirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle tüketicinin farklı finansal ürünler arasından doğru seçim yapabilmesinin ön koşulu finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasıdır (Hathaway & Khatiwada, 2008). Bunun yanında yapılan anket çalışmalarına göre tüketiciler bilgiye dayalı doğru finansal kararlar almalarını engelleyen düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahiptir ve tüketicilerin finansal beceri, bilgi ve

farkındalıklarının da düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır (OECD, 2009). Görüldüğü gibi tüketici veya yatırımcı olsun her bireyin finansal güvenliği ve refahı için temel düzeyde finansal okuryazar olması gerekmektedir. Finansal okuryazarlık, bir yandan bireylerin yatırım kararlarını daha doğru şekilde vermesini sağlarken, diğer yandan piyasaların ve genel ekonominin daha sağlıklı büyümesine katkı sağlar.

Finansal tüketicilerin finansal işlemlerini serbest piyasa koşullarında yürütmelerinde ve finansal kurumların etkin çalışabilmesinde finansal okuryazarlığın önemi büyüktür. Temel bankacılık işlemleri olan mevduat hesabı açtırma, kredi kartı kullanma, tüketici kredisi kullanma, bireysel emeklilik hesabı açtırma gibi işlemler bile günlük yaşamda bireyler için bir problem olarak karşılımlarına çıkmaktadır. Bununla birlikte daha karmaşık finansal ürünlerin varlığı ve yeni teknolojiler, toplumda kaygı düzeyinin artmasına yol açmaktadır. Bu yüzden finansal okuryazarlığın, piyasaların daha iyi çalışması ve bireylerin doğru finansal kararlar verebilmesi bakımından önemli bir payı bulunmaktadır (Temizel, 2010).

Finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik çalışmalar bir toplumda kısa vadede istenen sonucu vermeyebilir. Bu çalışmaların sonuçlarının görülebilmesi için etkinin toplumun geneline yayılması, hayatın her noktasında önemsenmesi ve yeni nesillerin bu bilinçle yetişmesinin beklenmesi gerekebilir. Orta ve uzun vadede toplumun finansal okuryazarlık düzeyini artırmak, başarılı plan ve çalışmalarla mümkün olabilmektedir (Sancak, 2013).

Teknolojik alan ve finansal piyasalarda meydana gelen değişmelerle, bankacılık anlayışı da değişmiştir. İnternet sayesinde finansal ürünlere ulaşmak daha kolay hale gelmiş, elektronik bankacılık sayesinde banka hesabı açmak, kredi kullanmak mümkün olmaya başlamıştır.

Tüketiciler artık finansal piyasalarda daha çok rol sahibi olmak istemektedirler. Dolayısıyla bireysel yatırımcı sayısı da artmaktadır. Bunun sebepleri arasında tüketicilerin malvarlıklarının ve kişisel gelirlerinin artması yatmaktadır. Özellikle de hane halkı ve bireylerin sermaye piyasalarına yaptıkları yatırımlarda da artışlar gözlenmektedir. Bunun yanında hatalı finansal kararlar alınmasıyla borçlanmalarda da artışlar gözlenmektedir. Gelirlerdeki artışlar bireylerin daha çok tüketmesine, daha fazla borçlanmasına ve daha fazla kredi kullanmasına yol açmaktadır (Gökmen, 2012).

### **2.3.1. Finansal Okuryazarlığın Birey için Önemi**

Finansal okuryazarlık bireyler için birçok açıdan önemlidir. Finansal konularda bilgi ve beceri sahibi olan bireyler kısa ve uzun dönem ihtiyaçları ile ilgili daha doğru kararlar verebilmekte, finansal ürünler arasında daha bilinçli seçimler yapabilmektedirler. Bu kişiler, ihtiyaçları olmayan hizmet ve ürünleri satın almaktan kaçınmakta ve kendilerini finansal açıdan sıkıntıya sokabilecek riskleri üstlenmemektedirler (European Commission, 2007).

Finansal okuryazarlığa sahip olmamak ise bireylerin finansal ürünleri anlamasını zorlaştırmakta ve bunlarla ilgili işlemler yaparken kaygılanmalarına yol açmaktadır. Bu kişiler için borçlanmaktan kaçınmakta, para ve menkul kıymet işlemlerinden uzak durmakta, finansal kurumlarla iletişim kuramamaktadırlar. Bir diğer ifadeyle bu bireyler açısından finansal dışlanma söz konusudur. Ancak, uzun süre devam eden finansal dışlanma finansal sistemin sağladığı

fırsatlarda faydalanamamaya yol açmakta ve yüksek maliyetler üstlenilmesine neden olabilmektedir (Capuano ve Ramsay, 2011).

Wolcott ve Hughes'a (1999) göre de finansal konularda bilgili ve becerili olmak bireylerin karşılaşacakları finansal sorunlarla baş etmelerini kolaylaştırıp doğru ve bilinçli kararlar almalarını sağlamaktadır. Bu da müreffeh, sağlıklı ve mutlu bir yaşam için önemli faktörlerden biridir. Diğer taraftan üstesinden gelinemeyen finansal sorunlar bireylerin içlerine kapanmalarına ve izole bir hayat yaşamalarına neden olabilmekte, duygusal stres ve depresyona yol açabilmekte, benlik saygısının düşmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bu durum aile içi sorunları artırırken boşanmalara da neden olabilmektedir. Diğer taraftan, geleceğin işgücünü oluşturacak olan gençlerin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olması okul yaşantıları boyunca karşılaşacakları finansal sorunlarla baş etmelerini zorlaştıracak, bundan daha önemlisi okul sonrası ve aile yaşantıları üzerinde olumsuz etkileri olacaktır.

Finansal okuryazarlık bireylerle beraber finansal kurumlar ve ülke ekonomisi için de açıdan önemlidir. Finansal okuryazarlık bireylerin ne şekilde tasarruf edecekleri, borçlanacakları, yatırım yapacakları ve yaşamlarındaki finansal meseleleri nasıl yönetecekleri konularında belirleyici faktördür. Bu durum finansal kurumların da hangi hizmet ve ürünleri sunacaklarında ve nasıl bir organizasyona ihtiyaç duyacaklarında etkilidir. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerine bağlı olarak verecekleri yatırım kararları ekonomide kaynakların tahsisini etkiler. Sonuçta reel ekonomiye aktarılacak kaynaklar da ülkenin uzun dönem büyüme potansiyelini belirler (Widdowson ve Hailwood, 2007).

Düşük finansal okuryazarlık sadece ülkeler arasında yaygın olmakla kalmayıp aynı zamanda belirli demografik gruplar arasında özellikle yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Örneğin finansal okuryazarlık yaş gruplarıyla orantılı olarak düşüş göstermektedir. Bireylerin hayatlarının son dönemlerine kadar finansal kararlar vermek zorunda oluşu ve yaşlıları hedef alan dolandırıcılık olaylarıyla ilgili artan bir endişenin söz konusu olması bakımından bu önemle üzerinde durulması gereken bir olgudur. Kadınların erkeklerden, özellikle risk çeşitlendirmesi konusunda daha az bilgili olduğu finansal okuryazarlıkta, keskin cinsiyet ayrılıkları gözlenmektedir. Bu konu kadınların, özellikle de eşin ölümünden sonra finansal kararlar alma konusunda karşılaşılabileceği zorluklar bakımından önem taşımaktadır (Lusardi, 2008).

### **2.3.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi için Önemi**

Finansal okuryazar olan bir birey, finansal okuryazar olmayan bireye göre daha fazla tasarruf yapma eğilimindedir ve kaynaklarını daha verimli kullanmaktadır. Bu bireyler ekonomik büyümeyi olumlu etkileyecektir. Bireysel emeklilik sistemine katılan birey ekonomi için gerekli olan uzun vadeli fon sağlamış olur. Tasarruf ve mevduat da artacağı için finansal kurumların kaynak maliyetlerinde de düşüş yaşanacaktır (Gökmen, 2012). Ayrıca finansal olarak iyi eğitilmiş bireyler dış değişkenlere zamanından önce ve aşırı tepki verme olasılıkları, ülkelerdeki piyasa şartlarını daha iyi kavramalarından dolayı daha düşük olmaktadır. Bu durum piyasadaki sarsıntıları hafifletmektedir. Bu bireyler finansal kurumlar tarafından sunulan farklı finansal ürünlerin risk-getiri özelliklerini ve değişen maliyetlerini daha iyi karşılaştırma yetenekleri ile rekabeti artırmaktadırlar. İhtiyaçlarına

daha uygun olan ürün ve hizmetleri talep ederek, finansal kurumların yeni ürün ve hizmet geliştirme sürecine de katkıda bulunmaktadırlar (OECD, 2005).

Bireylerin bilgi düzeyleri ve finansal okuryazarlık düzeyleri arttıkça, finansal kuruluşlardan talep edecekleri bilgi de buna paralel olarak artacak, bu da kısmen finansal piyasalarda şeffaflığı ve açıklığı artıracak ve dolayısıyla şikayetler ve yasal sorunlarda azalacaktır (TCMB, 2011; Hayta, 2011). Finansal okuryazarlık düzeyi azaldıkça tasarruf hacmi azalacak, buna bağlı olarak da ekonomik refah seviyesi de düşecektir (Karabacak, 2012).

İstikrarlı ve sağlıklı bir ekonomi için finansal okuryazarlık önemlidir. Finansal olarak bilinçli olan bireyler, finansal ürün ve hizmet satın almadan önce kapsamlı bir araştırma yapacakları için piyasanın etkinliği de artacaktır. Finansal eğitim almış bireyler sayesinde verimli olmayan ve pahalı birçok ürün sistem dışına çıkmış olur. Finansal okuryazarlığın diğer olumlu bir etkisi de kayıt dışı finansal işlemleri azaltmasıdır. Finansal okuryazar olan bireyler, kayıt dışı finansal sisteme girmenin zararlı ve yıkıcı etkilerini tahmin edebilecekleri için bu sistemden uzak durabileceklerdir. Kayıt dışı finansman yöntemlerinin (tefecilik gibi), kullanılması hem bireye hem de finansal kurumlara zarar vermektedir. Yasal olarak çalışarak vergisini ödeyen ve diğer toplumsal yükümlülüklerini yerine getiren finansal kurumlar, kayıt dışı çalışan bu tür yapılanmalara karşı dezavantajlı duruma gelmektedir. Ayrıca kayıt dışı finans sisteminde mağdur olan bireyin hakkını arayabilmesi son derece güçtür. Bu durumun yaygınlaşması toplumsal birlik ve barışın bozulmasına da yol açmaktadır (Gökmen, 2012).

2008 küresel ekonomik kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğünün yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olduğu görüşünü desteklemektedir. Amerika'da yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde ne kadar faiz ile borcunu ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymuştur (The Economist, 2008).

### **2.3.3. Finansal Okuryazarlığın Toplum için Önemi**

Finansal okuryazarlık, özellikle finansal piyasalarda katılımı artırma ve devletin finans konusundaki yasaların uygunluğunu değerlendirebilen bilgili vatandaşlığın oluşturulması suretiyle kamu tarafından finansal sorunların arttırılması gibi önemli toplumsal yararları da vardır. Finansal okuryazarlığın topluma yararları şu şekilde sıralanabilir (European Commission, 2007; Nag,2007; Japelli, 2010; Capuano & Ramsay, 2011):

- Finansal ürün ve hizmetlerin kullanılmasıyla finansal piyasalara katılım
- Finans konusundaki yasaların anlaşılması

## 2.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler

Doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimi olan finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesine yönelik literatürde çok fazla çalışma bulunmaktadır. Huston (2010), Remund (2010) ve Robb et. al. (2012) vardığı sonuca göre finansal okuryazarlığın belli bir tanımı vardır, fakat finansal okuryazarlığın ölçümü için standart bir araç yoktur. Birçok araştırmacı finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesinde birbirinden farklı finansal okuryazarlık bileşenleri kullanmıştır. Literatürde bazı çalışmalarda dikkate alınan finansal okuryazarlık bileşenleri Tablo 2.2’de gösterilmektedir:

Tablo 2.2. Literatürde Kullanılan Bazı Finansal Okuryazarlık Bileşenleri

| <b>FİNANSAL OKURYAZARLIK BİLEŞENLERİ</b>  | <b>Araştırmacı ve araştırma yılı</b>        |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Bütçeleme</li><li>• Tasarruf</li><li>• Borç yönetimi</li><li>• Finansal çatışma</li><li>• Bankacılık hizmetleri</li></ul>   | Microfinance Opportunities 2005             |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Emlak yönetimi</li><li>• Günlük finansal kararlar ve bütçeleme</li><li>• Parasızlık yönetimi</li><li>• Borç yönetimi</li><li>• Kaynak desteği</li></ul>   | Kershaw & Webber 2008                       |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Basit para - para değeri</li><li>• Güç satın alma</li><li>• Bireysel finans muhasebesi</li><li>• Borçlanma aracılığıyla yatırım ve kaynak transferi</li><li>• Tasarruf hesapları</li><li>• Hisse senedi ve bonolar</li><li>• Yatırım ortaklığı</li><li>• Finansal risk yönetimi kaynak koruma teknikleri</li><li>• Farklı sigorta türleri</li></ul> | Huston 2010                                 |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Basit finans</li><li>• Bireysel finansal bütçeleme</li><li>• Bireysel tasarruf</li><li>• Kredili ve nakit borçlanma</li><li>• Bireysel yatırım</li></ul>  | Remund 2010                                 |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Faiz oranlarıyla ilgili sayısal hesaplamaları yapabilme kapasitesi</li><li>• Enflasyonu anlama</li><li>• Risk dağıtımını anlama</li></ul>   | Lusardi & Mitchell 2008, 2011a, 2011b, 2013 |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Finansal Bilgi</li><li>• Finansal Davranış</li><li>• Finansal Tutum</li></ul>   | Atkinson & Messy 2012                       |

Görüldüğü gibi finansal okuryazarlıkla ilgili çalışmalarda, farklı finansal okuryazarlık bileşenleri kullanılarak ölçümler farklı modellerle yapılmıştır. Farklı finansal bakış açılarına, farklı

kategorilere ve çalışmaların farklı alanlarda yapılmasına göre dikkate alınan finansal okuryazarlık bileşenleri değişmektedir. Örneğin; Huston'ın (2010) yaptığı geniş kapsamlı incelemeye göre, incelenen 71 çalışmadan 50'den fazlası herhangi bir finansal okuryazarlık tanımına sahip değilken, 20 çalışmada 8 farklı finansal okuryazarlık tanımı tespit edilmiş ve bunlardan 2'si finansal yeteneğe, 3'ü de finansal bilgiye odaklanmıştır.

Dünya Bankası finansal okuryazarlığı bilgiden beceriye, beceriden tutumlara ve tutumlardan davranışlara doğru bir bağ şeklinde formüle etmektedir. Bu bağ son derece önemlidir, zira bilgi tutumları etkilemekte ve tutumlar daha sonra çeşitli davranışlar biçiminde ortaya çıkmaktadır (Holzmann, 2010).

Atkinson ve Messy'e (2012) göre, bireylerin tutum ve davranışlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında tutum ve davranışların da belirlenmesi önemlidir. Örneğin bireylerin gelecek için tasarruf yapma konusunda olumsuz tutuma sahip olmaları durumunda, bu tür bir davranış göstermede daha düşük eğilimlerinin olacağı ileri sürülmektedir. Benzer şekilde kısa süreli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorlarsa acil durumlar için tasarruf etmeleri veya uzun süreli finansal planlar yapmaları ihtimali düşük olacaktır.

Literatürde bireylerin finansal konulardaki tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların birçoğunda finansal konulardaki sağlıklı tutum ve davranışlar ile bireylerin finansal bilgi düzeyleri ve demografik özellikleri arasında nedensel bağlantılar olduğunu ortaya koymaktadır. Bernheim 1995 ve 1998 yıllarındaki araştırmalarında katılımcıların büyük kısmının çok basit finansal hesaplamaları yapamadıklarını, temel düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olmadıklarını ve tasarrufa yönelik göz kararı davranışlar sergilediklerini belirlemiştir. Bernheim vd. 2001 yılında ise liselerdeki finansal okuryazarlık eğitiminin öğrencilerin yetişkinlik dönemlerindeki tasarruf davranışlarına etkilerini incelemişler ve eğitim programları ile bireysel tasarruflar arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hilgerth vd. (2003) ABD'de bir üniversite gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin kişisel nakit yönetimi, borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi düzeyleri ve davranışları arasındaki anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçları katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi seviyeleri arttıkça finansal davranış skorlarının da arttığını göstermektedir. Jorgensen (2007) üniversite öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları üzerindeki ebeveyn etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlar öğrencilerin finansal tutum ve davranışları üzerinde ebeveynlerin etkisinin olduğunu ortaya koyarken finansal bilgiye etkisi olmadığını göstermektedir.

OECD öncülüğünde, Atkinson ve Messy (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada finansal okuryazarlık için daha geniş bir tanım yapılmış ve sert finansal kararlar alabilmek ve sonuç olarak da finansal refaha ulaşabilmek için gerekli bilinç, bilgi, yetenek, tutum ve davranışların oluşturduğu bir bileşim olarak finansal okuryazarlık ölçülmüştür. Finansal okuryazarlık bileşenlerinin; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olduğu ileri sürülmüştür.

#### **2.4.1. Finansal Tutum**

Finansal tutum, bir öğrenme sürecinde öğrenmeye uygun olarak davranışlarla sonuçlanan, çeşitli kavramlar, bilgi ve duyguların bir birleşimi olarak tanımlanmaktadır (Shockey, 2002). Bu

yüzden tutumların geliştirilmesi, ortaya çıkma ve şartların olgunlaşmasından dolayı bireysel deneyimlerin sonucu olarak ortaya çıkabilir (Winkielman et. al., 2006) Başka bir deyişle finansal tutum; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, karşılık, kıymet olarak da tanımlanmaktadır. Tutum kavramı genel olarak bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye ilişkin sahip olduğu tepki eğilimini ifade eder. Başka bir deyişle tutum, bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi olarak tanımlanabilir (İnceoğlu, 2010).

Finansal okuryazarlığın önemli bir bileşeni olan finansal tutum, gelecek planları ile birikim ve tasarrufları da yakından ilgilendirmektedir. Bireylerin parayı dikkatli kullanma, idareli tüketme, gelecek için birikim yapma gibi konularda daha önce yaşadığı çeşitli deneyimler sonucu düzenli bir tavır sergilemeleri söz konusudur. Örneğin, kişilerin gelecek için birikim yapma yönünde olumsuz tutumları varsa onların birikim yapmaya çok daha az yatkın olacağı beklenebilir. Yine Kısa vadedeki isteklerini önemsemeyi tercih eden kişilerin, acil durumlar için tasarruf ya da uzun vadeli finansal planlar yapma ihtimalleri daha düşük olacaktır. Mandell ve Klein (2009) motivasyon ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Finansal okuryazarlığı etkileyen diğer etkenler kontrol altındayken, motivasyonun finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür (Alkaya ve Yağlı, 2015).

#### **2.4.2. Finansal Davranış**

Finansal davranış ise bireyin yapabileceği veya deneyebileceği her şey olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile davranış bir organizmada yer alan ve organizma tarafından yapılan her türlü eylemdir (Tütüncü ve Küçükusta, 2008).

Son yapılan çalışmalarda finansal okuryazarlık bileşeni olarak nitelendirilen (Lusardi ve Mitchell, 2013) finansal davranış, finansal okuryazarlığın en temel bileşeni olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2013). Bu açıdan finansal davranış, en temel anlamda bireylerin kişisel finansal durumlarının takibi, dikkatli alışveriş yapmaları, tasarruf ve yatırımlarını kişisel borç ve kredilerini yönetebilmeleri, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilmesi olarak düşünülebilir (Alkaya ve Yağlı, 2015).

Sam vd. (2012) finansal davranış kavramının, kişinin sahip olduğu finans bilgisi ile psikolojik değişkenlerin (motivasyon, risk toleransı, harcama eğilimi, tasarruf eğilimi gibi) bir kombinasyonu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğer taraftan Xiao (2006) finansal davranış kavramına sonuç odaklı bakarak, “paranın nasıl harcanacağına yönelik plan yapmak, harcanan paraların hesabını yazılı olarak tutmak, sabit giderleri gözden geçirmek, yazılı bir bütçe oluşturmak” şeklinde tanımlamıştır. Dew ve Xiao (2011) ise finansal davranış eğiliminin üç temel alt faktöre ayırarak bunları; tasarruf ve yatırım, nakit yönetimi, kredi yönetimi olarak tanımlamıştır (Ünal ve Düger, 2011).

Lusardi ve Mitchell’in (2008) çalışmasında ABD’de düşük seviye finansal okuryazarlığın yaygın olduğu, düşük eğitim düzeyine sahip bireylerde, kadınlarda, Afrikan-Amerikan ve İspanyollarda finansal okuryazarlığın daha düşük seviyelerde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Birikim yapma alışkanlığı davranışı üzerinde düşük finansal okuryazarlık ve eğitim eksikliğinin etkilediği görülmüştür. Finansal eğitim programlarının birikim yapma alışkanlığını geliştirme ve finansal

kararlar almada yararlı olacağı ancak eğitim programlarının etkililiğinin geliştirilmesinin daha faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Mandell ve Klein (2009) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık eğitiminin finansal davranış üzerine etkisini incelemişlerdir. Kişisel finans dersi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler karşılaştırıldığında, finans dersi alan öğrencilerin dersi almayan öğrencilere göre kıyasla daha iyi finansal davranışlar da sergilemediği tespit edilmiştir.

Bireylerin tutum ve davranışlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında bireylerin tutum ve davranışlarının da belirlenmesi önemlidir. Örneğin bireylerin gelecek için tasarruf yapma konusunda olumsuz tutum sahibi olmaları durumunda, bu tür bir davranışı göstermede daha düşük eğilimlerinin olmaları ileri sürülmektedir. Benzer şekilde kısa süreli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorlarsa acil durumlar için tasarruf etmeleri veya uzun süreli finansal planlar yapmaları ihtimali düşük olacaktır (Atkinson & Messy, 2012). Finansal tutum ve davranışlar bireylerin bilgi, beceri ve kişilik özelliklerinin yanı sıra sosyodemografik, karmaşık piyasalar ve finansal ürünler ve kültürel sebeplerden de etkilenmektedir (Capuano ve Ramsay, 2011).

### **2.4.3. Finansal Bilgi**

Finansal bilgi; gelir, gider ve tasarruf yönetimi gibi finansal yeteneklerin hayat boyunca öğrenilmesini gerektiren insan sermayesinin bir türüdür ve bir grup içinde finansal bilginin alınması ve yaygınlaştırılması yoluyla gelişmektedir (Danes & Haberman, 2007).

Finansal bilgi, iki boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyutunu mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgiler; ikinci boyutunu ise makro ekonomik düzeydeki finansal bilgiler oluşturmaktadır. Mikro ekonomik düzeyde finansal bilgi ise bir ekonomi içinde kâr amaçlı olsun veya olmasın faaliyet gösteren tüm işletmelerin ve hane halklarının ekonomik ve mali yapısını etkileyen ya da gelecekte etkilemesi muhtemel olayların öğrenildiği, araştırıldığı veya gözlem yolu ile elde edildiği metinler, tablolar, şekiller gibi bilgi aktarımını sağlayan çeşitli unsurların oluşturduğu gerçekler bütünüdür. Makroekonomik düzeydeki finansal bilgi, bir ekonominin geneline ilişkin cari açık, yıllık bütçe planları, toplam ve sektörel dış ticaret rakamları gibi ekonominin geneline ilişkin finansal bilgileri ifade etmektedir (Özdemir, 2011).

Chen ve Volpe (1998), üniversite öğrencileri arasında finansal okuryazarlık düzeyini analiz etmek için yaptığı çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini, finansal okuryazarlık ve öğrencilerinin karakteristikleri arasındaki ilişkiyi ve finansal okuryazarlığın öğrencilerin düşüncelerine ve kararlarına olan etkisini araştırılmıştır. Katılımcılar soruların yaklaşık %53'ünü doğru cevaplamışlardır. İşletme dışı alanlarda eğitim görenler, kadınlar, üniversitelerin ilk sınıflarındaki öğrenciler, 30 yaşın altındakiler ve tecrübe sahibi olmayanların finansal bilgi düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yeterli bilgiye sahip olmayan öğrencilerin yanlış düşünce, bunun sonuca da yanlış kararlara meyilli oldukları saptanmıştır. Sonuç olarak üniversite öğrencilerin kişisel finans hakkında bilgili olmadıkları, bunun sonucu olarak da bilgiye dayalı karar almada sorunlar yaşayabilecekleri belirtilmiştir.



Atkinson ve Messy'nin (2012) yaptığı çalışmaya göre finansal okuryazar bir birey, kilit finansal konularda bazı basit bilgilere sahip olan kişidir. 14 ülkede gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda bireylerin bir yılın üzerinde bir tasarruf hesabına ilişkin basit faizi hesaplayamadıkları, 5 yılın üzerindeki bileşik faizin etkisini tanımlayamadıkları ortaya çıkmıştır.

## 2.5. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları

Toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, birçok farklı nedene dayanmaktadır. Bu nedenler arasında, finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması ve finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması öne çıkmaktadır. Bu nedenler bir anlamda finansal okuryazarlığın neden toplumu ilgilendiren ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olduğunu açıklamaktadır (Mason ve Wilson, 2000).

Finansal okuryazar olabilme koşulları temel düzeyde finansal kavram ve ürünlere, uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olmadan başlamaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde finansal okuryazarlık konusunda Amerikan Başkanına rapor hazırlayan komite, bireylerin finansal okuryazar sayılabilmesi için aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi sahibi olarak şu yetenekleri taşıması gerektiğini belirtmektedir (PACFL, 2008):

- Sermaye piyasası sistemi ve finansal kurumlar
- Nakit akım yönetimi ve sürekliliği sağlama
- Kaynaklar ve öncelikleri göz önüne alarak harcama planı yapma
- Acil durumlar için fon oluşturma ve nedenleri
- Ev sahibi olma ve ev kiralama karar süreci
- Çeşitli finansal riskleri tanıma ve tanımlama
- Hırsızlık ya da finansal sahtekarlık gibi durumlardan korunma
- Temel yatırım araçları, risk ve getiri ilişkisi, doğru zamanda doğru nedenlerle yatırım yapma
- Bireysel emeklilik ve emeklilik planlama
- Ölüm, sakatlık gibi beklenmedik durumlara ilişkin plan ve sigorta.

Finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili ortak bir tanımın olmamasına rağmen finansal okuryazarlık kavramının anlamının açıklanmasında bazı kilit yetkinliklerin olduğu birçok yazar tarafından belirtilmiştir. Buna göre finansal okuryazarlığa ait kilit yetkinlikler şu şekilde sıralanabilmektedir (Remund, 2010; Huston, 2010; Capuano & Ramsay, 2011):

- Sayılardan anlama ve para yönetimi yetenekleri de dahil olmak üzere basit parasal işlemler yapabilme
- Gelir ve gideri takip etme dahil bütçeleme işlemleri yapabilme
- Tasarruf ve planlama yapabilme
- Kredi kartı, bireysel borçlar ve konut kredileri gibi borçlanma ve tasarruf hesapları, hisse senetleri ve bonoların kullanılması aracılığıyla yatırım yapma dahil olmak üzere zaman periyotları arasında kaynak transferi yapabilme
- Sigorta ve diğer risk yönetimi teknikleri aracılığıyla kaynakların korunmasını sağlayabilme

- Finansal ürünler, ürün yapısını anlama, risk, getiri, faiz oranları, basit ve bileşik faiz oranları, enflasyon vb. finansal araçları anlama finansal danışmanlar arasında karar verme, alışveriş yaparken çeşitlendirme ve risk minimizasyonu gibi konuların anlaşılmasında ürün ve yatırımları karşılaştırma yetenekleri dahil olmak üzere finansal ürünleri anlayabilme

## 2.6. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim

Finansal eğitim, her dönemde bireylerin bütçelerini idare etmeleri, gelir ve giderlerini düzenlemeleri, yatırım ve tasarruflarını etkin bir şekilde yönetmeleri ve olası zararlardan korunmaları açısından önemli bir kavram olmuştur. Günümüzde ise çeşitliliği ve karmaşıklığı gittikçe artan finansal hizmet ve ürünlerin amacına uygun kullanılmasını ve bireylerin bu alanda artan sorumluluklarının ve aldıkları risklerin farkında olmalarını sağlamak daha da önemli bir hal almıştır. Bu çerçevede finansal farkındalık oluşturulmasını teminen finansal eğitim konusuna özel önem ve öncelik verilmesi gerektiği açıktır (TCMB, 2011).

Finansal eğitim, tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürün ve kavramları kavrayışlarını geliştiren, bilgilendirme ve öğretme yoluyla finansal riskler ve fırsatların farkında olmalarını, bilinçli seçimler yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerini sağlayan süreçtir” (OECD, 2008). Finansal eğitim, bu konuya ilişkin farkındalığın artırılması, finansal erişimin geliştirilmesi ve finansal konularda bilgi birikiminin sağlanmasından, bu bilgi birikiminin bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında değişiklikler yaratmasına ve bu değişikliklerin ülke ekonomisine ve toplumsal refaha yansımalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla, finansal eğitim için farklı üsluplarda çok çeşitli tanımlar yapılabilir (TCMB,2011).

Finansal eğitim için kullanılan en yaygın tanım OECD'nin 2005'te yaptığı tanımdır: “Finansal eğitim, tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürün ve kavramları kavrayışlarını geliştiren, bilgilendirme ve öğretme yoluyla finansal riskler ve fırsatların farkında olmalarını, bilinçli seçimler yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerini sağlayan süreçtir.”

Başka tanıma göre finansal eğitim kavramı, bireysel yatırımcıların tasarruf motivasyonunun artırılması, yatırım yönetimi, finansal araçlarla doğru ilişkilerin kurulması, finansal dolandırıcılık girişimlerine karşı bilinçlendirme ve etkili kredi kullanımı konularında, bireylerin finansal güvenliklerini sağlamayı amaçlayan ve devamlılık gerektiren dinamik bir süreci ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, finansal eğitim; toplum genelinde finansal okuryazarlığı artıran ve bireylerde asgari finans kültürünün oluşturulmasına hizmet eden, temelde bireylerin yerleşik davranış kalıplarının ve önyargılarının değiştirilmesi ve geliştirilmesini hedefleyen, finansal eğitim öğretim faaliyetlerinin tamamına denir (Altıntaş, 2008).

Finansal eğitim, bireylerin finansal kavramlara, ürünlere ve süreçlere ilişkin farkındalık kazandığı; risk ve fırsatları bilgilenme yoluyla algıladığı, bireysel ve doğru kararlar alabilmesini sağlayan süreci ifade etmektedir (OECD, 2005). Finansal eğitim, beraberinde, bireylerin karar ve seçimlerinde bilgi, veri kullanmasını, finansal kavram ve terimlere aşina olmasını, finansal ürün ve konularda tercih yapmasını içermektedir. Finansal eğitim tüketici koruma gibi bir amaca doğrudan

hizmet etmese de, dolaylı olarak finansal tüketicilerin yasal düzenleme ve uygulamalardan haberdar olmasını sağlayabilir.

Finansal eğitim ve finansal okuryazarlık kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Finansal eğitim yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi bir süreç olup finansal okuryazarlıkla sonuçlanmaktadır (Gökmen, 2012).

Finansal eğitimin gerekliliğini ve önemini ortaya koyan faktörler şöyle sıralanabilir (OECD, 2005):

- a. Finansal ürünlerin karmaşıklığı: Faiz oranlarından, tahvil, bonoya kadar değişik finansal enstrümanların finansal piyasa içinde değerlendirilmesi, tüketicilerin karar vermelerini zorlaştırmaktadır.
- b. Finansal ürünlerin giderek artan sayısı: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle finansal ürünlerin ve ürünlere ulaşımın oldukça kolaylaşması, yatırım tercihlerinde zorluklar oluşturmaktadır.
- c. Yaşam sürelerinin uzunluğu: Kimya ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinin daha uzun ve kaliteli olmasını sağlamaktadır.
- d. Emeklilik düzenlemelerinde değişiklikler: Devletlerin sağladığı emeklilik olanakları dışında bireysel emeklilik primi ödeme ya da bu primleri farklı finansal enstrümanlar yoluyla değerlendirme, daha refah bir emeklilik yaşamı arzusu içinde olmayı beraberinde getirmektedir.
- e. Düşük finansal okuryazarlık düzeyi: Özellikle düşük eğitilmiş, düşük gelirli sınıfların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal piyasalar için bir sorun olarak görülmektedir.

Finansal eğitim, tüm yaş ve gelir gruplarından insanlara katkı sağlayabilmektedir. Finansal eğitim, işe yeni başlamış bir yetişkinin gelir ve giderlerini bütçeleme yaparak kontrol altında tutmasına, ailelerin gelecek yaşamlarını düşünerek birikim ve yatırım yapmasına ve çocuklarının iyi bir eğitim almasına, finansal risk ve getirilerin farkında olarak finansal kararlar almaya yardım edebilir. İhtiyaç ve bu ihtiyaçları giderme yollarını bilen tüketiciler ise, ekonominin verimli çalışmasına yol açmaktadır. Böylece finansal piyasalarda rekabetin gelişmesi, yenilikçi ürün ve hizmetlerin piyasaya sunumu kolaylaşır (Bayram, 2010).

Finansal eğitim ve başarı arasında pozitif bir korelasyonun olduğu belirtilebilir. Finansal eğitim alan bireylerin finansal kararlarında başarılı olmaları ve buna bağlı olarak finansal davranışlarını değiştirebilmeleri beklenmektedir. Finansal okuryazarlık ile varlıklı olmak ve bilişsel düzeyde yeterli olmak arasında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak, finansal okuryazarlık ile eğitim arasında sistematik bir ilişki olduğunu söylemek zordur. Bu durum eğitilmiş ve varlıklı bireylerin de finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyaç duyabileceğini ortaya koymaktadır (Cole et. al., 2009).

Finansal okuryazarlık eğitim programları son dönemde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere çeşitlenerek artmaktadır. Bu eğitim programlarında önem verilen birincil hedef kitle çocuklar ve genç yetişkinler olmaktadır. Bunun nedeni olarak ise, bugünün çocuklarının yarın birer yetişkin olarak ekonomi içinde yer almalarıdır. Finansal okuryazarlığın neden gerekli olduğu üzerine çeşitli

araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların belirlediği ortak sonuçlar içinde finansal dağıtım kanallarının çoğalması, finansal piyasalarda yaşanan deregölasyon, yeni finansal ürünlerin gelişmesi ve bu ürünlerin gelişme dinamikleri ve son olarak da finansal piyasalarda giderek artan miktarda enformasyon ve bilginin yer alması olarak belirtilebilir (Habschick et. al., 2007).

### 2.6.1. Finansal Eğitimin Önemi

Finansal eğitimin önemi, toplumda yaşanan demografik, ekonomik ve Pazar değişiklikleri nedeniyle artmaktadır. Finansal araçların ve finansal piyasaların da giderek karmaşıklaşması, finansal eğitimi gerekli hale getirmektedir. Yaşam sürelerinin uzaması nedeniyle bireylerin daha uzun emekli yaşamı sürmesi olasılığı, emeklilik yaşamının daha refah içinde geçmesi beklentilerini doğurmaktadır. Bu beklentiler nedeniyle çalışma yaşamında birikim ve yatırım yapmak kaçınılmaz olmuştur. İşte tüm bu gerekçeler, bireylerin finansal eğitim sürecinden geçmesini zorunlu kılmaktadır (OECD, 2005).

Finansal risklerin bireylerin hayatını çeşitli yönlerden etkilediği günümüzde, finansal eğitim ve finansal farkındalık pek çok açıdan büyük önem taşımaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (TCMB,2011):

- a. Günümüzde bireylerin verdikleri finansal kararlardaki sorumlulukları giderek artmakta; finansal riskler bir anlamda piyasalardan tüketicilere, bireylere aktarılmaktadır. Bu nedenle finansal piyasalarda işlem yapmak, belli düzeyde bir finansal bilgi birikimi, yeterli risk analizi yapabilme kapasitesi ve farkındalık gerektirmektedir.
- b. Finansal piyasalar gittikçe karmaşıklaşmaktadır. Karmaşık ve artan sayıda finansal ürün yelpazesi bir yandan ürün çeşitliliğini artırırken, diğer yandan bu ürünlerin olması gerektiği kadar şeffaf ve açık olmaması nedeniyle söz konusu ürünler hakkında doğru bilgi edinmeyi ve dolayısıyla doğru karar vermeyi güçleştirmektedir.
- c. Dünya genelinde tüketici borçluluk oranlarının artan bir eğilim sergilediği görölmektedir. Tüketimi özendiren ve geçmişe göre daha serbest olan piyasa yapısı bir yandan rekabeti artırırken, bir yandan da pek çok genç bireyin hayata atılırken ve aile kurarken büyük borçlar altına girmesine neden olmaktadır.
- d. Demografik eğilimlerdeki kalıcı değişiklikler de finansal eğitiminin gerekliliğini destekler niteliktedir. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin yaşam sürelerinin uzaması ve bu kapsamda emeklilik sistemlerinde öngörülen ve/veya gerçekleştirilen değişiklikler, bireylerin bu konuda da kendilerini geliştirmelerini, emeklilik planlarını daha uzun vadede yapmalarını gerektirmektedir. Ayrıca, devlet destekli emeklilik sistemlerinin yerini yavaş yavaş özel emeklilik sistemlerine bırakması, bireylerin emeklilik için kendilerinin tasarruf yapmasını, bunun için de belli bir finansal eğitime ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır.
- e. Finansal okur-yazarlığın ölçölmesine yönelik yapılan çeşitli anketler, finansal okur-yazarlığın oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Özellikle belli başlı bazı gruplarda -eğitim seviyesi düşük kesim, az gelirli kesim, kadınlar vb.- finansal okur-yazarlık oranının ortalamaların çok daha altında olduğu görölmektedir.

Finansal eğitim programı okullarda öğrencilere yönelik içerikler oluşturularak verilebilir. Ancak bunun yanında finansal eğitim konusunda düzenlenmiş web siteleri, broşürler ve medya

kampanyaları gibi alternatif erişim kanalları kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra finansal eğitimi destekleyici broşürler, dergiler, rehber kitaplar gibi yayınlar, finansal tüketicilerin ulaşabileceği ücretsiz telefon hatları, iyi düzenlenmiş web siteleri, kamusal eğitim panelleri ve konferanslar düzenlenebilir. OECD, finansal eğitim programları için üç önemli başlık belirlemiştir. Bunlar: emeklilik yaşamı için yatırım ve birikim, kredi ve borçların üstesinden gelebilme, banka dışı kalanları (yastık altı para, kayıt dışı parasal işlemler) finansal sisteme bağlama (OECD, 2005). Artan işçi sınıfı ve maliyetleri nedeniyle devletlerin sosyal sigorta emeklilikleri konusunda sıkıntı yaşamaları, kredi kartları konusunda tüketicilerin giderek artan borç yükü ve bankacılık işlemlerinin giderek elektronik ortamdaki yapılması nedeniyle herkesin bankacılık sistemi içinde yer alması zorunluluğu, yukarıda bahsedilen başlıkların açılımıdır.

### **2.6.2. Finansal Eğitimin Faydaları**

Finansal eğitimin faydaları bireysel refaha, finansal piyasalar ile finansal istikrara ve tüm ekonomi ile toplumsal refaha katkısı olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

#### **A. Bireysel Refaha Katkısı**

Finansal eğitimden her yaşta ve her gelir grubundaki tüm bireyler faydalanabilir. Finansal eğitim sayesinde bireylerin finansal konularda farkındalıkları artırılmakta, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmakta ve bu şekilde finansal ürünlerin etkin kullanımı artırılabilmektedir. Ayrıca, bu bilinçle tüketiciler hem dolandırıcılıktan ve finansal ürünlere ilişkin yanlış yönlendirmelerden kaçınabilmekte, hem de kendileri için en uygun ürünü kullanmaya teşvik edilmektedirler. Buna paralel olarak, finansal eğitim ile bireyler finansal konularda daha sorumlu davranmaya yönlendirilmektedir. Finansal eğitim sayesinde bireylerin özellikle bütçe planlarını yaparken, varlık ve yükümlülük taraflarındaki durumlarını daha dikkatli planlayacakları öngörülmektedir. Örneğin yükümlülük tarafında, bireylerin kredi kullanımlarında dikkatli davranmaları borçluluk oranlarını doğrudan etkileyecektir. Benzer şekilde, varlık tarafında da tasarruflarını ve/veya emeklilik planlarını dikkatli yapmaları ne gereğinden az, ne gereğinden fazla, ama dengeli bir yaşam planı yapabilmelerine katkıda bulunacaktır. Finansal eğitim aynı zamanda tüketici hakları ile birbirini tamamlar niteliktedir (TCMB, 2011).

#### **B. Finansal Piyasalara ve Finansal İstikrara Katkısı**

Finansal eğitim sadece bireyler için değil, aynı zamanda finansal sistemin kendisi için de oldukça önemli kazanımlar sağlamaktadır. Finansal eğitimle daha bilinçli birer tüketici olan bireylerin ürünlere ilişkin bilgisi artacak, bu şekilde kendileri için daha doğru kararlar verebilecek, daha uygun ürünleri seçebileceklerdir. Bu durum da finans sektöründeki piyasa etkinliğinin ve rekabetin artmasına katkıda bulunacaktır.

Bireylerin bilgi düzeyleri ve finansal okur-yazarlıkları arttıkça, finansal kuruluşlardan talep edecekleri bilgi de buna paralel olarak artacak, bu da kısmen finansal piyasalarda şeffaflığı ve açıklığı artıracak ve dolayısıyla şikâyetler ve hukuki sorunlar da azalacaktır.

Bunlara ek olarak, tüketicilerin kendi ihtiyaçlarına uygun ürün ve hizmetler talep etmeleri bir yandan finansal piyasalarda yaratıcı, yenilikçi, rekabetçi finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunurken bir yandan da bilinçlenen tüketicinin borcunu ödeyememe

durumuna düşme, iflas etme oranlarında azalma; tasarruf ve yatırım oranlarında ise artış sağlayacaktır. Öte yandan, finansal açıdan eğitilmiş bireyler haklarını koruma yollarını da daha iyi bildikleri için yanlış ve haksız uygulamaları ilgili mercilere iletmekte çekinmeyecek, bu da bir açıdan sektörde denetim faaliyetlerini kolaylaştıracaktır (TCMB, 2011).

### ***C. Tüm Ekonomiye ve Toplumsal Refaha Katkısı:***

Tıpkı bir çarkın dişlilerinin düzgün çalışmasının tüm sistemin işleyişini olumlu etkilemesi gibi, finansal eğitim de öncelikle tüketicilere sağladığı katkı ile bireysel refahın artmasına, sonra finansal piyasalarda etkinlik ve istikrarın gelişmesine, ardından da tüm ekonomide iyileşmeye ve toplumsal refahın artmasında katkıda bulunarak önemli bir rol oynamaktadır.

Finansal olarak eğitilmiş bireyler, daha fazla tasarruf yapma eğiliminde oldukları için yatırım düzeyine olumlu katkıları olacaktır. Bu bireylerin tasarrufları özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere finansman sağlanmasında ve dolayısıyla ekonomik büyüme ve istihdam artışında önemli rol oynamaktadır.

Ayrıca, bireylerin finansal piyasaların denetimine katkıları, devletin denetime görece olarak daha az kaynak ayırmasını sağlayarak dolaylı olarak kaynak kullanımını etkinleştirecektir. Bireylerin bu ve benzeri çeşitli katkılarının olumlu yansımaları ise hem finansal piyasalarda hem de tüm ekonomide toplumsal refaha artış olarak kendini hissettirecektir (TCMB, 2011).

Bireysel finansal eğitim programları uzun dönemde bireylerin finansal okuryazarlığı ve finansal davranışlarını olumlu anlamda etkilemektedir. Bu eğitimin daha küçük yaşlarda ve zorunlu hale getirilmesi, eğitimlerin daha verimli olması anlamına gelmektedir (Peng, 2008). Bu eğitimler, aile içinde başlayabileceği gibi, okulda ve iş yaşamında da devam edebilir. Finansal okuryazarlık düzeyinin artmasına yönelik olarak tasarımı yapılan eğitim programlarının, bireylerin finansal davranışlarına ne düzeyde yansıdığı, karar alma süreçlerinde nasıl kullanıldığını belirlemek önemli bir adımdır. Finansal eğitim, özellikle toplumda düşük gelir grubuna sahip bireylere yönelik olarak işlevsel bir rol oynayabilir. Finansal eğitim programları bu nedenle farklı hedef kitlelere dönük bir yapılanma içinde olmalıdır. Eğitim çağındaki çocuklardan düşük gelirli bireylere kadar farklı finansal araçlar farklı amaçlara hizmet edebilir. Bu nedenle kişisel etkenler de göz önüne alınarak, farklı öğretim metotları kullanılarak finansal eğitim içerikleri oluşturmak ve sunmak önem taşımaktadır (Klein, 2007).

## **2.7. Türkiye’de Yapılan Finansal Okuryazarlık Araştırmaları**

Enflasyon, faiz oranları, döviz kurları ve çeşitli finansal araçlarda yaşanan ani ve sert dalgalanmalar, kısacası ekonomik istikrarsızlık Türkiye’de yatırımcıların ve özellikle yetişkin bireylerin uzun vadede çok kısa vadeli finansal kararlar vermesine neden olmaktadır. Özellikle ekonomik sistem, finansal araçlar vb. uzak durmaya çalışan yetişkin bireyler, Türkiye’de finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu sinyali vermektedir.

Dünyada finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalar uzun süreden beri yapılmakta olmasına rağmen Türkiye’de de finansal okuryazarlığa ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. 2013 yılında

yayınlanan 10. Kalkınma Planında kritik alanlar için “Öncelikli Dönüşüm Programları” kapsamında, bireylerin finansal okuryazarlık becerisine sahip olması gerektiğinden ve buna yönelik çalışmaların yapılmasından bahsedilmektedir. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği ortaklığında 2009 yılından bu yana devam eden “**Paramı yönetebiliyorum**” projesi, gençlere yönelik finansal okuryazarlık bilinci geliştirmesini amaçlamaktadır. Proje kapsamında, bütçeleme ve finansal yönetim üzerine geliştirilen eğitim müfredatı, genç eğitimciler tarafından toplam 80 ilde, akran eğitimi modeli ile verilen eğitimlerle yaygınlaştırılmaktadır. Ayrıca 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından “**Finansal Okuryazarlık**” adı altında, birey ve aileleri bilgilendirmeye yönelik bir kitap yayınlanmıştır. Görüldüğü gibi finansal okuryazarlık konusu bakanlıklar tarafından da önemsenmekte ve çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu ve Dünya Bankası işbirliği ile yapılan “**Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması**” 21 Nisan – 4 Temmuz 2012 tarihleri arasında, TÜİK İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamında 12 bölgede, 40 il ve 142 ilçede; tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 3009 yetişkin üzerinde yüz yüze mülakat tekniğiyle yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan her bir görüşme ortalama 37 dakika sürmüştür (SPK, 2012).

2012 yılı Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması anketine göre:

- Katılanların %84’ünün finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabildikleri,
- Katılanların %28,4’ünün paranın zaman değeri sorusunu doğru cevaplayabildikleri,
- Katılanların %72,5’inin borç için ödenen faiz hesabını yapabildikleri,
- Katılanların %35,5’inin basit faiz sorusuna doğru cevap verebildikleri,
- Katılanların %26,1’inin bileşik faiz sorusuna doğru cevap verebildikleri tespit edilmiştir.

Türkiye’deki finansal tabana yayılmanın öneminin vurgulanması amacı ile finansal okuryazarlık ve erişim seviyesinin ölçümünün sürekliliğinin sağlanması için Türkiye Ekonomi Bankası’nın da katkılarıyla Boğaziçi Üniversitesi **Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi**’ni geliştirmiştir. Nitel ve nicel istatistiksel yöntemler kullanılarak Türkiye’deki finansal okuryazarlığın ve erişimin periyodik olarak bir endeks yardımıyla ölçülerek düzenli aralıklarla kamuoyu ile paylaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde ilk olarak 2013 yılında **Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) Endeksi** hesaplanmıştır. Bir kişinin finansal okuryazarlık skoru Finansal Bilgi Skoru, Finansal Tutum/Tavır Skoru ve Finansal Davranış Skoru’nun toplamı olarak hesaplanmıştır. Finansal Okuryazarlık Endeksi, kişilerin finansal okuryazarlık skorunu 0 ile 100 puan arasında bir değer alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Finansal Okuryazarlık skorunun 0 puan olması, kişinin finansal bilgi, tutum ve davranış konularında hiçbir yeterliliğe sahip olmadığını; skorun 100 puan olması ise kişinin bu konularda tam bir yeterliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim anketi, 2013 yılında 1230 kişiye, 2014 yılında 1638 kişiye uygulanarak veriler elde edilmiştir. Örneklem Türkiye’nin coğrafi ve demografik yapısı dikkate alınarak seçilmiştir. Finansal Okuryazarlık Endeksi 2013 yılında ortalama 59.8 puan, 2014 yılında ise ortalama 59,4 puan olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık bileşenlerinden finansal tutum skoru 2013 yılında 15,5 iken 2014 yılında 14,1 olarak; finansal davranış skoru 2013 yılında 21,6 iken 2014 yılında 25,4 olarak; finansal bilgi skoru 2013 yılında 22,8 iken 2014 yılında 19,9 olarak belirlenmiştir. Finansal tutum skorunda bir önceki yıla göre düşüş gözlemlenirken, finansal davranış

skorunda bir miktar artış gözlemlenmektedir. Finansal bilgi skorunda gözlemlenen düşüşün nedeni 2013 ve 2014 yıllarında uygulanan anketlerin içerik ve sunumundaki küçük değişiklikler olarak ifade edilmiştir. Finansal okuryazarlık endeksinde 2013 ve 2014 yıllarında büyük bir değişiklik gözlemlenmese de finansal okuryazarlığın alt bileşenlerini oluşturan finansal tutum ve finansal bilgideki göreceli düşüş finansal davranışta meydana gelen artışla dengelenmiş durumdadır (TEB, 2014).

Borsa İstanbul A.Ş., Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu işbirliği ile 2015 yılında “*Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması*” yapılmıştır. Araştırma, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (OECD-INFE)’nın, Finansal Okuryazarlık faaliyetlerinin ölçme ve değerlendirmesine yönelik olarak, üye ülkeler ile birlikte yürüttüğü çalışmalar sonucunda geliştirilen anket soru formu kullanılarak yapılmıştır. Türkiye genelinde kentsel ve kırsal alanlarda ikamet eden yetişkin nüfusu temsil eden 3000 kişilik bir örneklem ile hane ortamında yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Araştırmada 2012 ve 2015 yıllarında; Finansal Bilgi, Mevcut Durumda Sahip Olunan Finansal Ürünler ve Emeklilik Planı konusunda aynı sorular sorulmuş ve doğru cevap oranında ortalama % 25’in üzerinde artış olduğu görülmüştür. (SPK, 2015).

Bu proje, ülkemizdeki çalışmalara yerelde katkıda bulunmak ve Güney Ege bölgesinde finansal okuryazarlık seviyesini tespit ederek iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla yürütülmüştür. Proje ile gerek bölgenin finansal profili gerekse bölge halkının finansal bilgi düzeyi, aile bütçesi, mali durum yönetimi vb. unsurlarına ilişkin detaylı bulgular elde edilmiştir.



### **3. PROJE BULGULARI**

#### **3.1. Projenin Evreni ve Örnekleme**

TR32 bölgesinde finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye ve belirlenen düzeye göre çözüm önerileri getirmeye yönelik yapılan bu projede, finansal okuryazarlık eğitimi öncesi ve sonrasında olmak üzere anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ankete ilişkin araştırma evreni, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasında yer alan 2015 yılında TR32 bölgesindeki illerinde (Aydın, Denizli, Muğla) yaşayan ve 15-74 yaş aralığında bulunan nüfus olarak seçilmiştir. Belirlenen araştırma evrenini temsil etmek üzere araştırma örnekleme, tabakalı-oranlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. TR32 bölgesindeki üç ilin nüfusları ilçelere göre tabakalara ayrılmış, ilçelerin nüfus yoğunluklarına göre her ilçede uygulanacak anket sayısı belirlenmiştir. Aydın, Denizli ve Muğla illerinin sınırları dahilindeki her ilçede toplamda 1600 anket uygulanmıştır. Ancak hatalı anketlerin çıkarılması sonucunda 1339 anket analizler için dikkate alınmıştır.

TR32 bölgesindeki her il ve ilçede anket uygulaması bittikten sonra Aydın, Denizli ve Muğla illerinde finansal okuryazarlık konusunda, alanında uzman eğitimler yapılmıştır. Yapılan eğitimlerin ardından katılımcılara tekrardan anket yapılmıştır. Aydın, Denizli ve Muğla'da yapılan eğitim sonrasında hatalı anketler çıkarıldıktan sonra dikkate alınan 281 anket vardır.

#### **3.2. Veri Analizi**

Finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmeye yönelik anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcılara, demografik özellikler ile kredi kartı, finansal araç vb. kullanımına yönelik sorular sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde ise finansal okuryazarlık düzeyini belirleyen finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgiye yönelik 30 soru bulunmaktadır. Anket formunun hazırlanmasında daha önce gerçekleştirilen finansal okuryazarlığa ilişkin Atkinson & Messy'nin (2012) OECD için yaptıkları çalışmadan ve 2015 yılında Brezilya'da bu konuda çalışma yapan Potrich vd.'lerinin (2015) çalışmasından yararlanılmıştır.

##### **3.2.1. Demografik Özellikler ve Finansal Tercihler**

Uygulanan anket çalışmasının birinci bölümünde yer alan sorulara ilişkin demografik özellikler Tablo 3.1'de gösterilmektedir. Ankete katılanların anket sorularına verdiği cevaplara göre ankete katılan bireylerin %68,5'i erkek, %31,5'i de kadındır. 15-74 yaş arasındaki nüfus araştırmanın hedef grubu olduğu için ankete katılanlar 15 yaşından 60 yaş üstüne kadar olan bireyleri kapsamaktadır. Ankete katılımın en fazla olduğu yaş gurubu ise 20-29 yaş arasındadır.

Ankete katılanların eğitim durumuna bakılacak olursa, katılımcıların daha çok lise mezunu (%34,2) ve lisans mezunu (%39,1) olduğu görülmektedir. TR 32 bölgesindeki eğitim seviyesinin diğer bölgelere göre yüksek olduğu düşünüldüğünde çalışmanın eğitim durumu açısından da bölgeyi iyi temsil ettiğini görülmektedir. Tablo 3.1'den de görüldüğü gibi her eğitim seviyesinden ankete katılım gerçekleşmiştir.

Katılımcılar mesleklerine göre değerlendirildiğinde çalışan, emekli ve çalışmayan katılımcıların olduğu görülmektedir. Anket katılımcısı olarak öğrenci ve özel sektör çalışanlarının ankete daha fazla katılım sağladıkları gözlenmiştir. Çalışmakta olan katılımcılar; Eğitim (öğretmen, akademisyen vb.) %4.3, Tarım-Hayvancılık %1.9, Sigorta, Reasürans %0.7, Turizm 5.5, Diğer hizmetler (restoran, kafe vb.) %5.7, Madencilik %0.4, Bilgisayar, yazılım %1.5, Ulaşım %1, Kamu sektörü/Odalar/Birlikler vb. %3.3, Sağlık %0.4, İnşaat %1.9, İmalat %1.2, Finans, Bankacılık %0.5, Enerji %0.7, Toptan/perakende satış (yurtiçi) %10.4, Dış ticaret %0.4 sektörlerinde yer alan ve Tablo 3.1'de belirtilen sayı ve oranda yer almaktadır.

Anket katılımcılarının %62,8 gibi büyük bir kısmı finans alanında bir eğitim almamıştır. Eğitim alanlardan %8,7'si ortaöğretim, %24'ü lisans, %1,9'u lisansüstü düzeyinde ve %8,9'u sertifikalı bir programda eğitim aldıklarını belirtmektedir.

Aylık ortalama gelire bakıldığında, ankete katılanların çoğunluğu (%36,1) 1001-2000 TL arası bir gelire sahiptir ve aylık ortalama harcama açısından da ankete katılanlar çoğunlukla 501-1000 TL arası (%26,9) ve 1001-1500 TL arası (%24,9) arası harcamaya sahiptir. Bu sonuçlara göre anket katılımcılarından gelir seviyesinin üzerinde harcamaya sahip bireyler mevcuttur ve bu fazla olan harcamanın finansmanı konusunda katılımcıların büyük bir kısmı finans alanında eğitim almadığı için bilinçsizce davranmaktadır.

Tablo 3.1. Finansal Okuryazarlık Anketi Katılımcılarına Ait Demografik Özellikler

| <b>FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ ÖNCESİ ANKET KATILANLARA AİT DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER</b> |                                      | <b>Yüzde (%)</b> | <b>Frekans</b> |
|---|--------------------------------------|------------------|----------------|
| <b>CİNSİYET</b>   | Kadın                                | 31,5             | 422            |
|   | Erkek                                | 68,5             | 917            |
| <b>MEDENİ DURUM</b>   | Bekar                                | 56,4             | 755            |
|   | Evli                                 | 43,6             | 584            |
| <b>YAŞ</b>  | 15-19                                | 8,1              | 109            |
|   | 20-29                                | 44,0             | 589            |
|   | 30-39                                | 18,4             | 246            |
|   | 40-49                                | 13,6             | 182            |
|   | 50-59                                | 10,3             | 138            |
|   | 60 yaş ve üstü                       | 5,6              | 75             |
| <b>EĞİTİM DURUMU</b>  | İlkokul                              | 13,7             | 184            |
|   | Ortaokul                             | 10,8             | 145            |
|   | Lise                                 | 34,2             | 458            |
|   | Lisans                               | 39,1             | 523            |
|   | Lisansüstü                           | 2,2              | 29             |
| <b>FİNANS ALANINDA ALINAN EĞİTİMLER</b>   | Ortaöğretim düzeyinde                | 8,7              | 116            |
|   | Lisans düzeyinde                     | 24,0             | 321            |
|   | Lisansüstü düzeyinde                 | 1,9              | 25             |
|   | Sertifikalı bir program              | 2,7              | 36             |
|   | Eğitim almadım                       | 62,8             | 841            |
| <b>MESLEK</b>   | Çalışmıyor                           | 3,7              | 50             |
|   | Emekli                               | 8,1              | 109            |
|   | İşyeri sahibi                        | 16,4             | 220            |
|   | Öğrenci                              | 33,5             | 448            |
|   | Kamu sektörü çalışanı                | 8,9              | 119            |
|   | Özel sektör çalışanı                 | 29,4             | 393            |
| <b>ÇALIŞMAKTA OLUNAN SEKTÖR</b>   | Eğitim (öğretmen, akademisyen vb.)   | 4,3              | 57             |
|   | Tarım-Hayvancılık                    | 1,9              | 25             |
|   | Sigorta, Reasürans                   | 0,7              | 9              |
|   | Turizm                               | 5,5              | 73             |
|   | Diğer hizmetler (restoran, kafe vb.) | 5,7              | 76             |
|   | Madencilik                           | 0,4              | 6              |
|   | Bilgisayar, yazılım                  | 1,5              | 20             |
|   | Ulaşım                               | 1,0              | 14             |
|   | Kamu sektörü/Odalar/Birlikler vb.    | 3,3              | 44             |
|   | Sağlık                               | 0,4              | 6              |
|   | İnşaat                               | 1,9              | 26             |
|   | İmalat                               | 1,2              | 16             |
|   | Finans, Bankacılık                   | 0,5              | 7              |
|   | Enerji                               | 0,7              | 10             |
|   | Toptan/perakende satış (yurtiçi)     | 10,4             | 139            |
|   | Dış ticaret                          | 0,4              | 5              |
|   | Diğer                                | 60,2             | 806            |
| <b>AYLIK ORTALAMA</b>   | 1000 TL'den az                       | 31,7             | 425            |

|                               |               |      |     |
|-------------------------------|---------------|------|-----|
| <b>GELİR</b>                  | 1001-2000 TL  | 36,1 | 484 |
|                               | 2001-3000 TL  | 17,0 | 227 |
|                               | 3001-4000 TL  | 6,3  | 85  |
|                               | 4001-5000 TL  | 3,5  | 47  |
|                               | 5001 TL üstü  | 5,3  | 71  |
| <b>AYLIK ORTALAMA HARCAMA</b> | 500 TL'den az | 15,2 | 203 |
|                               | 501-1000 TL   | 26,9 | 360 |
|                               | 1001-1500 TL  | 24,9 | 333 |
|                               | 1501-2500 TL  | 18,6 | 249 |
|                               | 2501-4000 TL  | 9,3  | 125 |
|                               | 4001 TL üstü  | 5,2  | 69  |

Ankete katılanların %57,3'ü kredi kartı kullanırken, anket katılımcılarının %27'si birden fazla kredi kartı kullanmaktadır. Bu verilen cevaplara göre kredi kartı kullanan katılımcıların %47,2'si birden fazla kredi kartı kullanmaktadır.

Ankete katılanların %73,8'i herhangi bir vadeli ödeme aracı kullanmamaktadır. Anket katılımcıları arasında kredi türleri (konut, tüketici vb.) %21,7 ile en yaygın kullanılan vadeli ödeme aracıdır.

Finansal araçlar için cevaplara bakıldığında, ankete katılanlar çoğunlukla finansal araç kullanmamaktadır. Kullananlar arasında en çok kullanılan finansal araç %32,6 ile banka kredisidir. Anket katılımcılarının takip ettiği ekonomi-finans kanalları en çok %60,4 ile televizyon ve %39,1 ile internet (web siteleri, internet haberleri vb.)'dir.

Katılımcıların %69,5'inin çalıştığı finansal kuruluş bankalardır. Katılımcıların %26,8'i herhangi bir finansal kuruluş ile çalışmamaktadır. Herhangi bir finansal kuruluş ile çalışan katılımcıların %55,6'sı çalışılan finans kuruluşunun sermaye yapısının yerli olmasını tercih ederken, %6'sı yabancı olmasını tercih etmektedir. Katılımcıların %16,2'si çalışılan finans kuruluşunun sermaye yapısı hakkında bilgi sahibi değilken, %22,2'si de dikkate almamaktadır.

Tablo 3.2. Finansal Okuryazarlık Anketi Katılımcılarına Ait Finansal Tercihlere İlişkin Cevaplar

| <b>FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ ÖNCESİ ANKET KATILIMCILARINA AİT FİNANSAL ALANLARA İLİŞKİN CEVAPLAR</b> |  | <b>Yüzde (%)</b> | <b>Frekans</b> |
|--|--|------------------|----------------|
| <b>KREDİ KARTI KULLANIMI</b>   | Evet   | 57,3             | 767            |
|  | Hayır  | 42,7             | 572            |
| <b>BİR DEN FAZLA KREDİ KARTI KULLANIMI</b>   | Evet   | 27,0             | 362            |
|  | Hayır  | 73,0             | 977            |
| <b>KULLANILAN VADELİ ÖDEME ARAÇLARI</b>  | Kredi türleri (Tüketici, konut vb.)                | 21,7             | 291            |
|  | Çek  | 3,1              | 41             |
|  | Senet  | 2,7              | 36             |
|  | Police   | 0,2              | 3              |
|  | Diğer  | 1,0              | 14             |
|  | Kullanmıyorum                                      | 73,8             | 988            |
| <b>KULLANILAN FİNANSAL ARAÇLAR</b>   | Mevduat/Repo/Ters Repo                             | 3,6              | 48             |
|  | Devlet tahvili, hazine bonusu                      | 0,4              | 5              |
|  | Türev araçlar (Swap/Forward/Future/Opsiyon)        | 0,5              | 7              |
|  | Banka Kredisi                                      | 32,6             | 437            |
|  | Hisse Senedi                                       | 3,0              | 40             |
|  | Yatırım Fonu/Eurobond                              | 2,2              | 30             |
|  | Bireysel Emeklilik Fonları                         | 2,6              | 35             |
|  | Diğer /Kullanmıyorum                               | 55,4             | 742            |
|  | Döviz ve Altın Yatırım Araçları                    | 4,4              | 59             |
|  | Özel Sektör Bonoları                               | 0,7              | 9              |
| <b>TAKİP EDİLEN EKONOMİ-FİNANS KANALLARI</b>   | TV ekonomi programları                             | 60,4             | 809            |
|  | Ekonomi dergileri                                  | 4,9              | 65             |
|  | Finansal kurum/Banka müşteri temsilcileri          | 2,3              | 31             |
|  | Gazetelerin ekonomi sayfaları                      | 27,6             | 370            |
|  | İnternet (web siteleri, internet haberleri vb.)    | 39,1             | 524            |
|  | Ekonomi portalı                                    | 2,0              | 27             |
|  | Diğer  | 10,7             | 143            |
| <b>ÇALIŞILAN FİNANS KURULUŞLARI</b>  | Bankalar   | 69,5             | 931            |
|  | Factoring/Forfaiting şirketleri                    | 0,5              | 7              |
|  | Borsalar (BİST, ticaret ve vadeli işlem borsaları) | 0,2              | 3              |
|  | Katılım bankaları/Özel Finans Kuruluşları          | 0,6              | 8              |
|  | Yatırım Şirketleri/Broker-Danışmanlık Şirketleri   | 0,3              | 4              |
|  | Şigorta Şirketleri                                 | 2,0              | 27             |
|  | Diğer  | 26,8             | 359            |
| <b>ÇALIŞILAN FİNANS KURULUŞUNUN SERMAYE YAPISI</b>   | Yerli olmasını tercih ederim                       | 55,6             | 745            |
|  | Yabancı olmasını tercih ederim                     | 6,0              | 80             |
|  | Bilgi sahibi değilim                               | 16,2             | 217            |
|  | Dikkate almam                                      | 22,2             | 297            |

### 3.2.2. Finansal Okuryazarlık Ölçeği ve Bileşenleri

Ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlığını ölçmek için “Mali Durum Yönetimi” başlığı altında 5’li Likert ölçeğinde (1-Kesinlikle katılmıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum) 20 adet ifadeye cevap vermeleri istenmiştir. Uygulanan anketteki Mali Durum Yönetimine ilişkin ifadeler finansal okuryazarlığın bileşenlerinden Finansal Tutum ve Finansal Davranışa ait ifadelerden oluşmaktadır. Birçok bilimsel çalışmalar bireylerin finansal konulardaki tutum ve davranışları ile bireylerin finansal bilgi düzeyleri ve demografik özellikleri arasında nedensel ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur (Sarıgül, 2015).

**Finansal tutum**, finansal okuryazarlığın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Örneğin, bir kişinin tasarruf yapmayla ilgili olumsuz bir tutumu varsa bu kişinin harcamalarının yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal planlar yapma olasılıklarının daha düşük olacağı düşünülebilir. Anketteki Finansal tutumla ilgili 7 ifade aşağıda verilmiştir.

1. Gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir.
2. Aylık para tasarruf etmek önemlidir.
3. Paramı idare etme şeklim geleceğimi etkileyecektir.
4. Aylık harcama planına sahip olmak önemlidir.
5. Kredi kartı borcunun o dönemdeki tam tutarını ödemek önemlidir.
6. Taksitli satın almada, uygun kredi tekliflerini karşılaştırmak önemlidir.
7. Uzun vadede hedefleri gerçekleştirmek için düzenli olarak yatırım yapmak önemlidir.

**Finansal davranış** da finansal okuryazarlığın önemli bir bileşenidir. Finansal davranış, kişisel harcamaları kontrol etme, tasarruf, borç ve kredileri yönetebilme, kısa ve uzun dönem planlama yapma olarak düşünülebilir. Finansal tutum bir kişinin finans konularına karşı verdiği tepki, finansal davranış ise bu kişinin finans konularında gerçekleştirdiği eylem olarak ifade edilebilir. Anketteki finansal davranışla ilgili 13 ifade aşağıda verilmiştir.

1. Fazladan ödemelerden kaçınmak için her zaman kredi kartı borcumu zamanında öderim.
2. Kişisel harcamalarımı kontrol ederim.
3. Harcamalarımın yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirlerim.
4. Harcamalarımı bir plan dahilinde takip ederim.
5. Faturalarımı zamanında (gecikmesiz) öderim.
6. Harcamalarım için param olmadığında, kredi kartı kullanırım.
7. Taksitli satın alma yaptığımda, uygun kredi seçeneklerini karşılaştırırım.
8. Kredi kartlarıma ödeme yapmak için aylık kazançlarımın %50 'sinden daha fazlasını kullanırım.
9. Aylık tasarruf ederim.
10. Beklenmedik zamanlarda kullanılacak en az üç aylık kazancımdan oluşan finansal bir kaynağa sahibim. (işsizlik gibi)
11. Büyük bir satın alma yapmadan önce finansal durumumu analiz ederim.
12. Anlık satın alma kararı veririm.
13. Kredi kullandığımda ne kadar ödeme yapacağımı hesaplayabilirim.

Ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlığını ölçmek için ise “Teknik Bilgi Düzeyi” başlığı altında 5’li Likert ölçeğinde (1-Kesinlikle katılmıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum) 10 adet ifadeye cevap vermeleri istenmiştir. Teknik bilgi düzeyi başlığındaki ifadeler finansal okuryazarlığın belirlenmesinde yer alan üçüncü önemli bileşeni olan Finansal Bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Finansal okuryazar olan bir kişinin temel finansal kavram ve bilgilere (dört işlem, paranın zaman değeri, basit faiz, bileşik faiz, risk ve getiri, bireysel emeklilik, enflasyon ve çeşitlendirme gibi) sahip olduğu varsayılır. Ankette yer alan Finansal bilgi düzeyi ile ilgili 10 ifade aşağıda verilmiştir.

1. Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir.
2. 3 yıl sonra elde ettiğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL'den daha değerlidir.
3. Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir.
4. Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür.
5. Kredi kullanırken dikkat edilmesi gereken kredilerin faiz oranı değil maliyet oranıdır.
6. Yıllık % 2 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, yıl sonunda bu hesaba 102 TL olur.
7. Bireysel emeklilik sisteminde kalma süresi uzadıkça devlet teşvikinden yararlanma oranı daha da artacaktır.
8. Yüksek enflasyon, yaşama maliyetlerinin hızlı bir şekilde artması demektir.
9. Yüksek getirili yatırımların, risklerinin yüksek olma ihtimali yüksektir.
10. Beş erkek kardeş annelerine 1000 TL'lik bir hediye almak istiyorlar. Bu para kardeşler arasında eşit paylaşılacağına göre her bir kardeşin vereceği para miktarı 180 TL'den büyüktür.



Şekil 3.1. Finansal Okuryazarlık Ölçeği

### 3.2.3. Anket Verilerinin Yorumlanması

Anketin ikinci bölümündeki, finansal okuryazarlığı belirlemeye ilişkin sorulara katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 3.3’de verilmiştir. Anketin ilk 20 sorusu mali durum yönetimi ölçeğine aittir. Bu sorularla finansal tutum ve davranışlar hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. İlk 7 soru finansal tutumu, diğer 13 soruda finansal davranışı temsil etmektedir. Tablo 3.3’de görüldüğü gibi katılımcıların çoğunun finansal açıdan tutumları doğru yönde olmasına rağmen, bir kısmı bu tutumlarını finansal davranışlarında göstermemektedirler. Örneğin; katılımcıların %88,95’i aylık harcama planına sahip olmanın önemli olduğunu düşünürken, harcamalarını bir plan ile takip eden katılımcı %68,48’dir. Buna göre katılımcıların %20’si bu konuda sahip oldukları tutum ile aynı davranışı sergilememektedir.

Tablo 3.3. Katılımcıların Mali Durum Yönetimi Ölçeği Sorularına Verdikleri Doğru Cevap Sayıları

|                     | Soru No | Soru   | Doğru Cevap Sayısı | Doğru Cevap Oranı |
|---------------------|---------|--|--------------------|-------------------|
| MALİ DURUM YÖNETİMİ | 1       | Gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir.   | 1156               | % 86,33           |
|                     | 2       | Aylık para tasarruf etmek önemlidir.   | 1203               | % 89,84           |
|                     | 3       | Paramı idare etme şeklim geleceğimi etkileyecektir.  | 1183               | % 88,35           |
|                     | 4       | Aylık harcama planına sahip olmak önemlidir.   | 1191               | % 88,95           |
|                     | 5       | Kredi kartı borcunun o dönemdeki tam tutarını ödemek önemlidir.                              | 1077               | % 80,43           |
|                     | 6       | Taksitli satın almada, uygun kredi tekliflerini karşılaştırmak önemlidir.                    | 1028               | % 76,77           |
|                     | 7       | Uzun vadede hedefleri gerçekleştirmek için düzenli olarak yatırım yapmak önemlidir.          | 1126               | % 84,09           |
|                     | 8       | Fazladan ödemelerden kaçınmak için her zaman kredi kartı borcumu zamanında öderim.           | 972                | % 72,59           |
|                     | 9       | Kişisel harcamalarımı kontrol ederim.  | 1033               | % 77,15           |
|                     | 10      | Harcamalarımın yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirlerim.                | 825                | % 61,61           |
|                     | 11      | Harcamalarımı bir plan dahilinde takip ederim.   | 917                | % 68,48           |
|                     | 12      | Faturalarımı zamanında (gecikmesiz) öderim.  | 1022               | % 76,33           |
|                     | 13      | Harcamalarım için param olmadığında, kredi kartı kullanırım.                                 | 511                | % 38,16           |
|                     | 14      | Taksitli satın alma yaptığımda, uygun kredi seçeneklerini karşılaştırırım.                   | 869                | % 64,90           |
|                     | 15      | Kredi kartlarıma ödeme yapmak için aylık kazançlarımın %50’sinden daha fazlasını kullanırım. | 624                | % 46,60           |
|                     | 16      | Aylık tasarruf ederim.   | 708                | % 52,88           |



|    |   |      |         |
|----|---|------|---------|
| 17 | Beklenmedik zamanlarda kullanılabilecek en az üç aylık kazancımdan oluşan finansal bir kaynağa sahibim. (işsizlik gibi) | 576  | % 43,02 |
| 18 | 18. Büyük bir satın alma yapmadan önce finansal durumumu analiz ederim.   | 1044 | % 77,97 |
| 19 | 19. Anlık satın alma kararı veririm.  | 555  | % 41,45 |
| 20 | 20. Kredi kullandığımda ne kadar ödeme yapacağımı hesaplayabilirim.   | 961  | % 71,77 |

Anketin ikinci bölümündeki son 10 soru katılımcıların teknik bilgi düzeyini ölçmek için sorulmuştur. Tablo 3.4’de katılımcıların teknik bilgi düzeyi ölçeği sorularına verdiği doğru cevap sayıları ve yüzdeleri verilmiştir. Katılımcıların %50,93’ü bileşik faiz sorusuna, %52,28’i paranın zaman değeri sorusuna, %60,04’ü portföy yönetimi ve risk dağıtım sorusuna, %61,54’ü kredi faizi sorusuna, %46,90’ı finansal araçların fiyatlandırılması sorusuna, %62,51’i mevduat faizi sorusuna, %57,73’ü emeklilik planlaması sorusuna, %77,07’si risk ve getiri sorusuna, %83,79’u basit matematiksel hesaplama sorusuna doğru cevap vermiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların büyük bir kısmı basit matematiksel hesaplama yapabilmekte, risk ve getiri arasındaki ilişkiyi doğru yorumlayabilmekte ve enflasyonun ekonomik sistemdeki işlevini doğru anlayabilmektedir. Ancak katılımcılar, finansal araçların fiyatlandırılması, bileşik faiz ve paranın zaman değeri konularında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları verdikleri cevaplardan görülmektedir.

Tablo 3.4. Katılımcıların Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeği Sorularına Verdikleri Doğru Cevap Sayıları

|                     | Soru No | Soru   | Doğru Cevap Sayısı | Doğru Cevap Oranı |
|---------------------|---------|--|--------------------|-------------------|
| TEKNİK BİLGİ DÜZEYİ | 1       | Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir.                                | 682                | % 50,93           |
|                     | 2       | 3 yıl sonra elde ettiğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL’den daha değerlidir.  | 700                | % 52,28           |
|                     | 3       | Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir. | 804                | % 60,04           |
|                     | 4       | Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür.   | 824                | % 61,54           |
|                     | 5       | Kredi kullanırken dikkat edilmesi gereken kredilerin faiz oranı değil maliyet oranıdır.  | 628                | % 46,90           |
|                     | 6       | Yıllık % 2 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, yıl sonunda bu hesapta 102 TL olur.  | 837                | % 62,51           |
|                     | 7       | Bireysel emeklilik sisteminde kalma süresi uzadıkça devlet teşvikinden yararlanma oranı daha da artacaktır.                              | 773                | % 57,73           |
|                     | 8       | Yüksek enflasyon, yaşama maliyetlerinin hızlı bir şekilde artması demektir.  | 1032               | % 77,07           |

|    |   |      |         |
|----|---|------|---------|
| 9  | Yüksek getirili yatırımların, risklerinin yüksek olma ihtimali yüksektir.   | 1064 | % 79,46 |
| 10 | 5 erkek kardeş annelerine 1000 TL'lik bir hediye almak istiyorlar. Bu para kardeşler arasında eşit paylaşılacağına göre her bir kardeşin vereceği para miktarı 180 TL'den büyüktür. | 1122 | % 83,79 |

### 3.2.4. Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırılması

TR32 bölgesinde -Aydın, Denizli, Muğla- uygulanan anket çalışmasına ait sorulara verilen doğru cevaplar ve Aydın, Denizli, Muğla illeri için doğru cevap sayısı Tablo 3.7, Tablo 3.8 ve Tablo 3.9'da verilmiştir. Finansal okuryazarlık bileşenlerinden finansal tutum sorularına her il bazında doğru verilen cevaplar Tablo 3.7'de, finansal davranış sorularına her il bazında verilen doğru cevaplar Tablo 3.8'de ve finansal bilgi sorularına her il bazında verilen doğru cevaplar Tablo 3.9'da görülmektedir.

Tablo 3.7. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Tutum Soru Sayılarının Frekans Dağılımları

| Doğru cevaplanan Finansal Tutum soru sayısı | İL      |                     |         |                     |         |                     |         |                     |
|---|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|
|   | AYDIN   |                     | DENİZLİ |                     | MUĞLA   |                     | TOPLAM  |                     |
|   | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % |
| 7   | 279     | 0,5397              | 278     | 0,6178              | 220     | 0,5914              | 777     | 0,5803              |
| 6   | 90      | 0,7137              | 72      | 0,7778              | 65      | 0,7661              | 227     | 0,7498              |
| 5   | 61      | 0,8317              | 40      | 0,8667              | 37      | 0,8656              | 138     | 0,8529              |
| 4   | 36      | 0,9014              | 25      | 0,9222              | 14      | 0,9032              | 75      | 0,9089              |
| 3   | 14      | 0,9284              | 10      | 0,9444              | 8       | 0,9247              | 32      | 0,9328              |
| 2   | 11      | 0,9497              | 9       | 0,9644              | 7       | 0,9435              | 27      | 0,9529              |
| 1   | 9       | 0,9671              | 9       | 0,9844              | 5       | 0,9570              | 23      | 0,9701              |
| 0   | 17      | 1,0000              | 7       | 1,0000              | 16      | 1,0000              | 40      | 1,0000              |
|   | 517     |                     | 450     |                     | 372     |                     | 1339    |                     |

Aydın ilinde ankete katılanların %53,97'si, Denizli ilinde ankete katılanların %61,78'i ve Muğla ilinde ise ankete katılanların %59,14'ü finansal tutum ifadelerinin hepsine doğru cevap vermişlerdir. Finansal tutum ifadelerinden 5 ve daha fazlasına doğru cevap verme oranı Aydın ilinde %83,17, Denizli ilinde %86,67 ve Muğla ilinde ise %86,56 olmuştur. TR32 Güney Ege bölgesi olarak finansal tutum ifadelerinden 5 ve daha fazlasına doğru cevap verme oranı %85,29 olarak hesaplanmıştır. TR32 Güney Ege Bölgesi'nde yaşayan insanların finansal tutumlarının olumlu yönde yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.8. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Davranış Soru Sayılarının Frekans Dağılımları

| Doğru cevaplanan Finansal Davranış soru sayısı | İL      |                     |         |                     |         |                     | TOPLAM  |                     |
|--|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|
|  | AYDIN   |                     | DENİZLİ |                     | MUĞLA   |                     | Frekans | Birikimli Frekans % |
|  | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % |         |                     |
| 13   | 9       | 0,0174              | 8       | 0,0178              | 2       | 0,0054              | 19      | 0,0142              |
| 12   | 35      | 0,0851              | 30      | 0,0844              | 17      | 0,0511              | 82      | 0,0754              |
| 11   | 49      | 0,1799              | 51      | 0,1978              | 29      | 0,1290              | 129     | 0,1718              |
| 10   | 78      | 0,3308              | 65      | 0,3422              | 64      | 0,3011              | 207     | 0,3264              |
| 9  | 80      | 0,4855              | 73      | 0,5044              | 58      | 0,4570              | 211     | 0,4839              |
| 8  | 68      | 0,6170              | 53      | 0,6222              | 52      | 0,5968              | 173     | 0,6131              |
| 7  | 62      | 0,7369              | 45      | 0,7222              | 40      | 0,7043              | 147     | 0,7229              |
| 6  | 38      | 0,8104              | 37      | 0,8044              | 39      | 0,8091              | 114     | 0,8081              |
| 5  | 25      | 0,8588              | 28      | 0,8667              | 21      | 0,8656              | 74      | 0,8633              |
| 4  | 29      | 0,9149              | 21      | 0,9133              | 16      | 0,9086              | 66      | 0,9126              |
| 3  | 22      | 0,9574              | 16      | 0,9489              | 19      | 0,9597              | 57      | 0,9552              |
| 2  | 16      | 0,9884              | 15      | 0,9822              | 9       | 0,9839              | 40      | 0,9851              |
| 1  | 5       | 0,9981              | 6       | 0,9956              | 5       | 0,9973              | 16      | 0,9970              |
| 0  | 1       | 1,0000              | 2       | 1,0000              | 1       | 1,0000              | 4       | 1,0000              |
|  | 517     |                     | 450     |                     | 372     |                     | 1339    |                     |

Aydın ilinde ankete katılanların %1,74'ü, Denizli ilinde ankete katılanların %1,78'i ve Muğla ilinde ise ankete katılanların %0,054'ü finansal davranış ifadelerinin hepsine doğru cevap vermişlerdir. Finansal davranış ifadelerinden 9 ve daha fazlasına doğru cevap verme oranı Aydın ilinde %48,55, Denizli ilinde %50,44 ve Muğla ilinde ise %45,70 olmuştur. TR32 Güney Ege bölgesi olarak finansal davranış ifadelerinden 9 ve daha fazlasına doğru cevap verme oranı %48,39 olarak hesaplanmıştır. TR32 Güney Ege Bölgesi'nde yaşayan insanların olumlu finansal tutumlarının finansal davranışlarına yansımadağı söylenebilir.

Tablo 3.9. Ankete Katılımcıları Tarafından Doğru Cevaplanan Finansal Bilgi Soru Sayılarının Frekans Dağılımları

| Doğru cevaplanan Finansal Bilgi soru sayısı | İL      |                     |         |                     |         |                     | TOPLAM  |                     |
|---|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|---------|---------------------|
|   | AYDIN   |                     | DENİZLİ |                     | MUĞLA   |                     | Frekans | Birikimli Frekans % |
|   | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % | Frekans | Birikimli Frekans % |         |                     |
| 10  | 19      | 0,0368              | 27      | 0,0600              | 13      | 0,0349              | 59      | 0,0441              |
| 9   | 87      | 0,2050              | 84      | 0,2467              | 54      | 0,1801              | 225     | 0,2121              |
| 8   | 115     | 0,4275              | 68      | 0,3978              | 51      | 0,3172              | 234     | 0,3869              |
| 7   | 70      | 0,5629              | 76      | 0,5667              | 55      | 0,4651              | 201     | 0,5370              |
| 6   | 66      | 0,6905              | 60      | 0,7000              | 62      | 0,6317              | 188     | 0,6774              |
| 5   | 43      | 0,7737              | 37      | 0,7822              | 43      | 0,7473              | 123     | 0,7692              |
| 4   | 41      | 0,8530              | 41      | 0,8733              | 37      | 0,8468              | 119     | 0,8581              |
| 3   | 25      | 0,9014              | 21      | 0,9200              | 21      | 0,9032              | 67      | 0,9081              |
| 2   | 28      | 0,9555              | 13      | 0,9489              | 16      | 0,9462              | 57      | 0,9507              |
| 1   | 12      | 0,9787              | 10      | 0,9711              | 16      | 0,9892              | 38      | 0,9791              |
| 0   | 11      | 1,0000              | 13      | 1,0000              | 4       | 1,0000              | 28      | 1,0000              |
| Toplam                                      | 517     |                     | 450     |                     | 372     |                     | 1339    |                     |

Aydın ilinde ankete katılanların %3,68'i, Denizli ilinde ankete katılanların %6'sı ve Muğla ilinde ise ankete katılanların %3,49'u finansal bilgi sorularının hepsine doğru cevap vermişlerdir. Finansal bilgi sorularından 7 ve daha fazlasına doğru cevap verme oranı Aydın ilinde %56,29, Denizli ilinde %56,67 ve Muğla ilinde ise %46,51 olmuştur. TR32 Güney Ege bölgesi olarak finansal bilgi sorularından 7 ve üzeri soruya doğru cevap verme oranı %53,70 olarak hesaplanmıştır. TR32 Güney Ege Bölgesi'nde yaşayan insanların finansal bilgi düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Daha önce yapılmış çalışmalar ile bu çalışmayı karşılaştırabilmek için her bileşen için hesaplamalar yapılmıştır. Buna göre finansal tutum bileşeninin 7 sorusundan 5 ve üzeri doğru cevap veren katılımcılar, finansal davranış bileşeninin 13 sorusundan 9 ve üzeri doğru cevap veren katılımcılar, finansal bilgi bileşeninin 10 sorusundan 7 ve üzeri doğru cevap veren katılımcılar, toplam katılımcı sayısına bölünerek yüzdeler bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar Tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3.10. TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla) Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Bilgi, Davranış ve Tutum Boyutlarında Yüksek Puan Alan Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı

|   | <b>Finansal Bilgi</b> | <b>Finansal Davranış</b> | <b>Finansal Tutum</b> |
|---|-----------------------|--------------------------|-----------------------|
| <b>TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla)</b> | <b>% 53,70</b>        | <b>% 48,39</b>           | <b>% 85,29</b>        |
| <b>Aydın</b>  | % 56,29               | % 48,55                  | % 83,17               |
| <b>Denizli</b>  | % 56,67               | % 50,44                  | % 86,67               |
| <b>Muğla</b>  | % 46,51               | % 45,70                  | % 86,56               |

Aydın, Denizli ve Muğla illerinin finansal okuryazarlığa ilişkin finansal bilgi, davranış ve tutum alanlarındaki puanları Tablo 3.10’da verilmiştir. Denizli ilinin finansal okuryazarlığın her alanında (bilgi, davranış ve tutum) Aydın ve Muğla illerinden yüksek bir puana sahip olduğu görülmektedir. Muğla ilinin ise finansal bilgi ve finansal davranış alanlarında diğer bölge illerinden Denizli ve Aydın’a göre oldukça düşük puana sahiptir.

Türkiye geneli için 2013 yılında yapılan araştırmada finansal bilgi, davranış ve tutum sorularına yüksek sayıda doğru cevap veren katılımcı oranları sırasıyla %43, %37 ve %61 seviyelerindedir. Bu araştırmada TR32 bölgesi için hesaplanan oranlar sırasıyla %54, %48 ve %85 hesaplanmıştır. Bu sonuçlar karşılaştırıldığında TR32 bölgesinde yaşayan insanların Türkiye ortalamasının üzerinde finansal bilgi, davranış ve tutum seviyesine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3.11’de görüldüğü üzere 2012 yılında 14 ülkede yapılan araştırmada finansal okuryazarlığa ilişkin bilgi, davranış ve tutum puanlarının her ülke için dalgalanmaktadır. Bazı ülkeler finansal okuryazarlığın bazı boyutlarında yüksek puan alırken diğer boyutlarda düşük puanlar alabilmektedir. Örneğin; Almanya ve İngiliz Virgin Adaları her üç boyutta (bilgi, davranış ve tutum) yüksek puana sahiptir. He ne kadar TR32 bölgesinin finansal tutum puanının %85 gibi yüksek bir değer olduğu görülse de düşük finansal bilgi (%54) ve finansal davranış (%48) puanına sahiptir. TR32bölgesinin finansal bilgi düzeyi, Arnavutluk, Ermenistan, Güney Afrika, İngiltere, Malezya, Norveç, Peru ve Polonya’dan yüksektir. TR32bölgesinin finansal davranış puanının ise Arnavutluk, Ermenistan, Estonya, Güney Afrika, Macaristan ve Polonya’dan yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.11. Ükelere Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Bilgi, Davranış ve Tutum Sorularına Doğru Cevap Veren Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı

| <b>Ülke</b>              | <b>Finansal Bilgi</b> | <b>Finansal Davranış</b> | <b>Finansal Tutum</b> |
|--------------------------|-----------------------|--------------------------|-----------------------|
| Almanya *                | % 58                  | % 67                     | % 63                  |
| Arnavutluk *             | % 45                  | % 39                     | % 69                  |
| Çek Cumhuriyeti *        | % 57                  | % 48                     | % 62                  |
| Ermenistan *             | % 46                  | % 41                     | % 11                  |
| Estonya *                | % 61                  | % 27                     | % 46                  |
| Güney Afrika *           | % 33                  | % 43                     | % 54                  |
| İngiliz Virgin Adaları * | % 57                  | % 71                     | % 67                  |
| İngiltere *              | % 53                  | % 51                     | % 49                  |
| İrlanda *                | % 60                  | % 57                     | % 49                  |
| Macaristan *             | % 69                  | % 38                     | % 69                  |
| Malezya *                | % 51                  | % 67                     | % 53                  |
| Norveç *                 | % 40                  | % 59                     | % 57                  |

|   |             |             |             |
|---|-------------|-------------|-------------|
| Peru *  | % 41        | % 60        | % 71        |
| Polonya *   | % 49        | % 43        | % 27        |
| <b>Türkiye **</b>   | <b>% 43</b> | <b>% 37</b> | <b>% 61</b> |
| <b>TR32 Bölgesi Güney Ege (Denizli, Aydın, Muğla) ***</b>   | <b>% 54</b> | <b>% 48</b> | <b>% 85</b> |
| <b>Kaynak:</b> * Atkinson, A. and F. Messy (2012),<br>** TEB-Boğaziçi Üniversitesi (2013). Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi,<br>*** Bu çalışmada ilgili başlıklar altında Finansal Okuryazarlığa ilişkin bilgi, davranış ve tutum anket soruları diğer çalışmalarda kullanılan anket sorularıyla bire bir aynı değildir. |             |             |             |

2012 yılında OECD ve 2013 yılında TEB - Boğaziçi Üniversitesinin yaptığı finansal okuryazarlık araştırmalarının uzun dönem finansal tutuma ilişkin sonuçları Tablo 3.12’de verilmiştir. Bu sonuçlar ile TR32 bölgesinde yapılan bu araştırmanın sonuçları karşılaştırıldığında TR32 bölgesinde yaşayan bireylerin, Tablo 3.12’de belirtilen olumsuz ifadelerle katılmama eğilimleri Türkiye geneli ve OECD’nin dikkate aldığı 14 ülkeden daha yüksektir. Özellikle uzun dönemde tasarruf yapma eğilimi ve geleceğe yönelik kaygıların TR32 bölgesindeki bireylerde diğer ülkelere ve Türkiye geneline göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Her ne kadar ankete katılanların yarısından fazlası yani %59’u parayı bir harcama aracı olarak düşünse de bu oran Türkiye genelinden (%69) ve Tablo 3.12’de belirtilen ülkelerden Arnavutluk (%55) ve Peru (%55) hariç daha düşüktür. Diğer bir ifade ile TR32 bölgesinde yaşayanların anlık harcama yapma eğilimleri Türkiye geneline ve belirtilen ülkelere göre daha düşüktür.

Tablo 3.12. Ülkelere Göre Uzun Dönem Finansal Tutuma İlişkin Belirtilen Olumsuz İfadelere Katılmayan Katılımcıların Oranı

| OLUMSUZ İFADE<br>ÜLKE   | Uzun vadede harcamayı tasarruf etmeye yeğlerim | Bugün için yaşar ve yarın için pek endişelenmem | Para Harcamak İçindir |
|---|--|---|-----------------------|
| Almanya*  | % 49   | % 65  | % 26                  |
| Arnavutluk*   | % 61   | % 66  | % 45                  |
| Çek Cumhuriyeti *   | % 45   | % 69  | % 29                  |
| Ermenistan*   | % 8  | % 60  | % 2                   |
| Estonya*  | % 39   | % 49  | % 24                  |
| Güney Afrika *  | % 48   | % 60  | % 39                  |
| İngiliz Virgin Adaları*   | % 60   | % 66  | % 31                  |
| İngiltere*  | % 35   | % 50  | % 29                  |
| İrlanda*  | % 38   | % 54  | % 30                  |
| Macaristan*   | % 56   | % 68  | % 33                  |
| Malezya *   | % 47   | % 57  | % 26                  |
| Norveç *  | % 57   |   |                       |
| Peru*   | % 64   | % 72  | % 45                  |
| Polonya*  | % 19   | % 45  | % 12                  |
| Türkiye **  | % 52   | % 62  | % 31                  |
| TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla)***   | % 88   | % 86  | % 41                  |
| <b>Kaynak:</b> * Atkinson, A. and F. Messy (2012),<br>** TEB-Boğaziçi Üniversitesi (2013). Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi,<br>*** Bu çalışmada ilgili başlıklar altında Finansal Okuryazarlığa ilişkin bilgi, davranış ve tutum anket soruları diğer çalışmalarda kullanılan anket sorularıyla bire bir aynı değildir. |  |   |                       |

Tablo 3.13’e göre, TR32 bölgesindeki bireylerin finansal davranışları, Türkiye geneline göre; dikkatli alışveriş, zamanında fatura ödeme, kişisel mali durum takibi, uzun vadeli hedef

koyma, sorumluluk ve bütçeleme, aktif tasarruf ya da yatırım yapma konularında daha yüksek puana sahiptir. TR32 bölgesindeki bireyler dikkatli alışveriş yapmada Çek Cumhuriyeti, Estonya, İngiltere, Norveç ve Polonya'ya göre daha yüksek puana sahiptir. OECD ülkelerinde, faturalarını zamanında ödeyen birey oranının oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. TR32 bölgesindeki bireyler, zamanında fatura ödeme konusunda Güney Afrika, Malezya ve Türkiye geneline göre daha yüksek puana sahip olmakla birlikte diğer tüm ülkelerin gerisinde kalmaktadır. TR32 bölgesindeki bireyler kişisel mali durum takibi konusunda da, Güney Afrika ve Türkiye geneline göre daha yüksek puana sahipken diğer tüm ülke ortalamalarının altında kalmaktadır. TR32 bölgesindeki bireyler uzun vadeli hedef koymada ise, Almanya, Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Estonya, Güney Afrika, İngiltere, İrlanda, Macaristan, Norveç, Polonya ve Türkiye geneli dahil birçok ülkeyi geride bırakmıştır. TR32 bölgesindeki bireyler sorumluluk ve bütçeleme konusunda da diğer ülkeler ve Türkiye geneline göre daha yüksek puana sahiptir. TR32 bölgesindeki aktif tasarruf ya da yatırım yapmada Arnavutluk, Ermenistan, Estonya, Macaristan, Polonya ve Türkiye geneline göre daha yüksek puana sahiptir ancak diğer ülkelerin gerisinde kalmaktadır.

Tablo 3.13. Ülkelere Göre Finansal Okuryazarlığa İlişkin Olumlu Finansal Davranış Puanı Yüksek Olan Katılımcıların Toplam Katılımcılara Oranı

| ÜLKE  | Dikkatli alışveriş | Zamanında fatura ödeme | Kişisel mali durum takibi | Uzun vadeli hedef koyma | Sorumluluk ve bütçeleme | Aktif tasarruf ya da yatırım yapma |
|---|--------------------|------------------------|---------------------------|-------------------------|-------------------------|------------------------------------|
| Almanya*  | % 82               | % 96                   | % 87                      | % 61                    | % 22                    | % 86                               |
| Arnavutluk*                                       | % 87               | % 77                   | % 71                      | % 30                    | % 59                    | % 42                               |
| Çek Cumhuriyeti *                                 | % 75               | % 85                   | % 76                      | % 36                    | % 37                    | % 72                               |
| Ermenistan*                                       | % 91               | % 94                   | % 81                      | % 58                    | % 51                    | % 36                               |
| Estonya*  | % 68               | % 83                   | % 78                      | % 41                    | % 28                    | % 36                               |
| Güney Afrika *                                    | % 83               | % 61                   | % 65                      | % 55                    | % 43                    | % 53                               |
| İngiliz Virgin Adaları*                           | % 87               | % 83                   | % 80                      | % 68                    | % 43                    | % 83                               |
| İngiltere*  | % 77               | % 89                   | % 80                      | % 43                    | % 43                    | % 68                               |
| İrlanda*  | % 83               | % 85                   | % 85                      | % 56                    | % 54                    | % 53                               |
| Macaristan*                                       | % 86               | % 82                   | % 71                      | % 52                    | % 31                    | % 27                               |
| Malezya *   | % 92               | % 69                   | % 78                      | % 64                    | % 74                    | % 97                               |
| Norveç *  | % 72               | % 79                   | % 89                      | % 59                    | % 25                    | % 71                               |
| Peru*   | % 91               | % 86                   | % 82                      | % 71                    | % 49                    | % 62                               |
| Polonya*  | % 70               | % 78                   | % 81                      | % 46                    | % 54                    | % 51                               |
| Türkiye **  | % 80               | % 70                   | % 48                      | % 36                    | % 55                    | % 30                               |
| TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla)*** | % 78               | % 76                   | % 68                      | % 62                    | % 77                    | % 53                               |

**Kaynak:** \* Atkinson, A. and F. Messy (2012),

\*\* TEB-Boğaziçi Üniversitesi (2013). Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi,

\*\*\* Bu çalışmada ilgili başlıklar altında Finansal Okuryazarlığa ilişkin bilgi, davranış ve tutum anket soruları diğer çalışmalarda kullanılan anket sorularıyla bire bir aynı değildir.

TR32 bölgesinin, Tablo 3.14'te yer alan 14 ülke ile finansal bilgi açısından karşılaştırıldığında daha düşük finansal bilgi seviyesine sahip olduğu söylenebilir. TR32 bölgesi Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında paranın zaman değeri, basit ve bileşik faiz sorularına daha yüksek oranda doğru cevap verdiği, ödenen faiz, risk, getiri ve çeşitlendirme sorularına ise daha düşük oranda doğru cevap verdiği görülmektedir. Diğer ülkelere karşılaştırıldığında ise, TR32 bölgesindeki bireylerin, bileşik faiz konusunda yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu, dört işlem, basit

faiz ve ürün çeşitlendirme konularında diğer ülkelere yakınsadığı ancak finansal bilgi düzeyinin diğer unsurlarında, genel itibarıyla, ülke ortalamalarının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 3.14. Ülkelere Göre Finansal Bilgi Sorularına Verilen Doğru Cevap Oranları

| ÜLKE  | Bölme | Paranın zaman değeri | Ödenen Faiz | Basit Faiz | Basit ve Bileşik Faiz | Risk ve Getiri | Enflasyon | Çeşitlendirme |
|---|-------|----------------------|-------------|------------|-----------------------|----------------|-----------|---------------|
| Almanya*  | % 84  | % 61                 | % 88        | % 64       | % 47                  | % 79           | % 87      | % 60          |
| Arnavutluk*                                       | % 89  | % 61                 |             | % 40       | % 10                  | % 77           | % 81      | % 63          |
| Çek Cumhuriyeti *                                 | % 93  | % 80                 | % 88        | % 60       | % 32                  | % 81           | % 70      | % 54          |
| Ermenistan*                                       | % 86  | % 83                 | % 87        | % 53       | % 18                  | % 67           | % 57      | % 59          |
| Estonya*  | % 93  | % 86                 | % 84        | % 64       | % 31                  | % 72           | % 85      | % 57          |
| Güney Afrika *                                    | % 79  | % 49                 | % 65        | % 44       | % 21                  | % 73           | % 78      | % 48          |
| İngiliz Virgin Adaları*                           | % 84  | % 74                 | % 60        | % 63       | % 20                  | % 83           | % 87      | % 41          |
| İngiltere*  | % 76  | % 61                 | % 90        | % 61       | % 37                  | % 77           | % 94      | % 55          |
| İrlanda*  | % 93  | % 58                 | % 88        | % 76       | % 29                  | % 84           | % 88      | % 47          |
| Macaristan*                                       | % 96  | % 78                 | % 95        | % 61       | % 46                  | % 86           | % 91      | % 61          |
| Malezya *   | % 93  | % 62                 | % 93        | % 54       | % 30                  | % 82           | % 74      | % 43          |
| Norveç *  | % 61  | % 87                 | % 61        | % 75       | % 54                  | % 18           | % 68      | % 51          |
| Peru*   | % 90  | % 63                 |             | % 40       | % 14                  | % 69           | % 86      | % 51          |
| Polonya*  | % 91  | % 77                 | % 85        | % 60       | % 27                  | % 48           | % 80      | % 55          |
| Türkiye **  | % 87  | % 37                 | % 84        | % 43       | % 19                  | % 87           | % 77      | % 69          |
| TR32 Bölgesi Güney Ege (Aydın, Denizli, Muğla)*** | % 84  | % 52                 | % 62        | % 63       | % 51                  | % 79           | % 77      | % 60          |

**Kaynak:** \* Atkinson, A. and F. Messy (2012),

\*\* TEB-Boğaziçi Üniversitesi (2013). Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi,

\*\*\* Bu çalışmada ilgili başlıklar altında Finansal Okuryazarlığa ilişkin bilgi, davranış ve tutum anket soruları diğer çalışmalarda kullanılan anket sorularıyla bire bir aynı değildir.

Diğer bir karşılaştırma olarak, Sermaye Piyasası Kurulu ve Dünya Bankası işbirliği ile 2012 ve 2015 yıllarında yapılan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması” sonuçları ve TR32 bölgesinin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik olan bu çalışmanın sonuçları Tablo 3.15’de verilmiştir. Bu sonuçlara göre paranın zaman değeri ve bileşik faiz konularındaki bilgi düzeyi sürekli yükseldiği görülmektedir. Bu demektir ki TR32 bölgesindeki bireyler, Türkiye geneli gibi bu konularda daha bilinçli olarak gelişme göstermeye başlamışlardır. Ancak finansal konularda basit



matematiksel işlem yapabilme ve borç için ödenen faiz hesabı konularında Türkiye geneli gelişme gösterirken, TR32 bölgesindeki bireyler bu gelişmenin gerisinde kalmıştır.

Tablo 3.15. Elde Edilen Sonuçların Daha Önce Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması

| Finansal Bilgi  | Doğru Cevap Verme Oranı                                     |   |  |
|---|---|---|--|
|   | 2012 yılı Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuçları | 2015 yılı Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması Sonuçları | 2016 TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Araştırması Elde Edilen Sonuçları |
| Finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabilme | %84,00  | %93,00  | %83,79   |
| Paranın zaman değeri sorusunu doğru cevaplayabilme        | %28,40  | %50,00  | %52,28   |
| Borç için ödenen faiz hesabını yapabilme                  | %72,50  | %84,00  | %62,51   |
| Bileşik faiz sorusuna doğru cevap verebilme               | %26,10  | %32,00  | %50,93   |

### 3.2.5. Finansal Okuryazarlık ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiler

TR32 bölgesi için yapılan bu araştırmanın sonuçlarını TEB-Boğaziçi üniversitesi ve OECD'nin finansal okuryazarlık araştırmalarının sonuçları ile karşılaştırabilmek için Tablo 3.16 verilen Finansal Okuryazarlık Endeksi hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık endeksi finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi sorularına yüksek sayıda doğru cevap verenlerin oranlarının bu alanlardaki soru sayılarına göre ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

TEB-Boğaziçi üniversitesi Türkiye geneli için finansal okuryazarlık endeksini 2013 yılı için %59,8, 2014 yılı için %59,4 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada TR32 bölgesi için finansal okuryazarlık endeksi %58,6 hesaplanmıştır. TR32 bölgesi okuryazarlık düzeyinin Türkiye ortalaması ile yaklaşık olarak aynı olduğu görülmektedir.

Demografik özelliklere göre TR32 bölgesinde ankete katılanların finansal davranış, tutum ve bilgi alanlarında doğru cevap verme oranları ve finansal okuryazarlık endeksi değerleri hesaplanarak Tablo 3.16'da sunulmuştur.

Erkekler için okuryazarlık endeksi %59,40 kadınlar için ise %57,41 olarak hesaplanmıştır. Her ne kadar erkeklerin okuryazarlık endeksi kadınların okuryazarlık endeksinden yüksek olsa da oranlar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu değerler Türkiye ortalamasına oldukça yakın değerlerdir. TEB-Boğaziçi Üniversitesi Türkiye'de 2013 ve 2014 yıllarında okuryazarlık endeksini erkekler için %63,2 ve %61,8, kadınlar için ise %56,7 ve %56,9 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.16. Demografik Özelliklere göre ankete katılanların finansal davranış, tutum ve bilgi puanları ve okuryazarlık endeksi

|               |                  | <b>Finansal davranış (1)</b> | <b>Finansal tutum (2)</b> | <b>Finansal bilgi (3)</b> | <b>Finansal okuryazarlık Endeksi (4)</b> |
|---------------|------------------|------------------------------|---------------------------|---------------------------|--|
| Cinsiyet      | Kadın            | % 46,68                      | % 85,55                   | % 51,66                   | % 57,41                                  |
|               | Erkek            | % 49,18                      | % 85,17                   | % 54,63                   | % 59,40                                  |
| Yaş           | 15-19            | % 40,37                      | % 84,40                   | % 39,45                   | % 50,34                                  |
|               | 20-29            | % 41,09                      | % 82,85                   | % 52,80                   | % 54,74                                  |
|               | 30-39            | % 62,20                      | % 87,40                   | % 60,57                   | % 67,53                                  |
|               | 40-49            | % 50,00                      | % 87,36                   | % 58,24                   | % 61,47                                  |
|               | 50-59            | % 60,87                      | % 89,13                   | % 50,72                   | % 64,08                                  |
|               | 60 yaş ve üstü   | % 45,33                      | % 86,67                   | % 53,33                   | % 57,64                                  |
| Eğitim Durumu | İlkokul          | % 46,74                      | % 83,15                   | % 44,02                   | % 54,33                                  |
|               | Ortaokul         | % 50,34                      | % 83,45                   | % 44,83                   | % 56,23                                  |
|               | Lise             | % 49,13                      | % 86,68                   | % 54,80                   | % 59,78                                  |
|               | Lisans           | % 47,23                      | % 85,66                   | % 58,51                   | % 59,96                                  |
|               | Lisansüstü       | % 58,62                      | % 79,31                   | % 55,17                   | % 62,30                                  |
| Aylık Gelir   | 1000TL'den az    | % 39,76                      | % 81,41                   | % 49,41                   | % 52,70                                  |
|               | 1001-2000 TL     | % 45,66                      | % 84,50                   | % 50,21                   | % 56,24                                  |
|               | 2001-3000 TL     | % 60,79                      | % 90,31                   | % 58,15                   | % 66,80                                  |
|               | 3001-4000 TL     | % 58,82                      | % 90,59                   | % 68,24                   | % 69,37                                  |
|               | 4001-5000 TL     | % 57,45                      | % 93,62                   | % 59,57                   | % 66,60                                  |
|               | 5001 TL ve üzeri | % 60,56                      | % 85,92                   | % 67,61                   | % 68,83                                  |

(1) 13 finansal davranış sorusundan 9 ve daha fazlasını doğru cevaplayanların toplama oranı

(2) 7 finansal tutum sorusundan 5 ve daha fazlasını doğru cevaplayanların toplama

(3) 10 finansal bilgi sorusundan 7 ve daha fazlasını doğru cevaplayanların toplama oranı

(4) Finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi oranlarının soru sayılarına göre ağırlıklı ortalaması

Ankete katılan kişilerin hesaplanan finansal okuryazarlık endekslerinin yaşla birlikte yükseldiği ve 30-39 yaş aralığında en yüksek değere (%67,53) ulaştığı ve sonraki yaşlarda tekrar düşmeye eğilimine girdiği görülmektedir. TEB-Boğaziçi üniversitesi Türkiye genelinde Finansal okuryazarlığı en yüksek olan yaş grubu 2013 yılında 40-49 arası ve 20 yaş altı; 2014 yılında ise 25-44 yaş grubunu olarak gözlemlenmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyinin hangi yaş gruplarında farklılık gösterdiği istatistiksel testler yapılarak tespit edilmiştir. Küçük yaş grubundaki (15-19 ve 20-29) kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi daha büyük yaş gruplarında bulunanların düzeyinden istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu yaş grubundaki kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek yaş grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Finansal okuryazarlık düzeyinin 30-39 yaş aralığında en yüksek değere ulaşmasının etkenleri arasında, bireylerin bu yaşlarda ağırlıklı aile bütçesi, harcama, borçlanma gibi finansal konularda bilinçli hareket etmek durumunda olmaları, finansal kurumlar ile daha sık iletişime geçmeleri, geleceğe dair finansal kararlar alabilmek için olumlu finansal davranış ve tutum geliştirmeleri sayılabilir.

Ankete katılan kişilerin eğitim durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde eğitimin yükselmesi ile finansal okuryazarlık seviyesinin de yükseldiği gözlemlenmektedir. Finansal okuryazarlık endeksi en yüksek olan kişiler lisansüstü eğitime sahip kişiler (% 62,30) olmakla birlikte yapılan istatistiksel analizlerle eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Ankete katılan kişilerin aylık gelir grupları ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında gelirin yükselmesine paralel olarak finansal okuryazarlığın da yükseldiği Tablo 3.16'da gözlemlenmektedir. Analizler ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin aylık gelir gruplarına göre farklı olduğunu göstermektedir. Düşük gelir grubundaki (1000TL'den az ve 1001-2000TL) kişilerin Finansal okuryazarlık endeksleri daha yüksek gelir grubunda olanlardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu gelir grubundaki kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek gelir grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durum, düşük gelir grubundaki bireylerin, gelirlerinin büyük kısmını harcamaya ayırmaları sebebiyle, finansal konularla daha az ilgili olmaları ile açıklanabilir. TR32 bölgesi için aylık gelir gruplarına ait hesaplanan finansal okuryazarlık endekslerinin, TEB-Boğaziçi Üniversitesi'nin Türkiye geneli için hesaplandıkları okuryazarlık endeks değerlerine oldukça yakın olmakla birlikte daha yüksek olduğu görülmektedir. TEB-Boğaziçi Üniversitesi'nin 2013 ve 2014 yıllarında Türkiye'de Finansal Erişim ve Okuryazarlık araştırmalarının demografik özelliklere ilişkin elden edilen sonuçlar ile bu araştırmada elde edilen sonuçların karşılaştırılması Tablo 3.17'de verilmiştir.

Tablo 3.17. TR32 Bölgesi Demografik Özelliklere İlişkin Finansal Okuryazarlık Endekslerinin Karşılaştırılması

|   |                  | <b>2016<br/>TR32 Bölgesi<br/>Finansal<br/>okuryazarlık<br/>Endeksi</b> | <b>2013<br/>TEB-Boğaziçi<br/>Üniversitesi Türkiye<br/>geneli Finansal<br/>okuryazarlık<br/>Endeksi</b> | <b>2014<br/>TEB-Boğaziçi<br/>Üniversitesi Türkiye<br/>geneli Finansal<br/>okuryazarlık<br/>Endeksi</b> |
|---|------------------|--|--|--|
| Cinsiyet  | Kadın            | 57,41%   | 56,70%   | 56,90%   |
|   | Erkek            | 59,40%   | 63,20%   | 61,80%   |
| Yaş*  | 15-19            | 50,34%   |  | 58,80%   |
|   | 20-29            | 54,74%   |  | 61,20%   |
|   | 30-39            | 67,53%   |  | 60,90%   |
|   | 40-49            | 61,47%   |  | 58,70%   |
|   | 50-59            | 64,08%   |  | 59,10%   |
|   | 60 yaş ve üstü   | 57,64%   |  | 54,50%   |
| Eğitim Durumu   | İlkokul          | 54,33%   |  | 58,40%   |
|   | Ortaokul         | 56,23%   |  | 60,80%   |
|   | Lise             | 59,78%   |  | 61,30%   |
|   | Lisans           | 59,96%   |  | 66,00%   |
|   | Lisansüstü       | 62,30%   |  | 71,30%   |
| Aylık Gelir*  | 1000TL'den az    | 52,70%   | 53,91%   | 56,80%   |
|   | 1001-2000 TL     | 56,24%   | 53,91%   | 59,30%   |
|   | 2001-3000 TL     | 66,80%   | 63,14%   | 61,80%   |
|   | 3001-4000 TL     | 69,37%   | 63,14%   | 64,00%   |
|   | 4001-5000 TL     | 66,60%   | 69,23%   | 67,20%   |
|   | 5001 TL ve üzeri | 68,83%   | 69,23%   | 67,20%   |
| *Yaş ve aylık gelir özelliklerinin kategorileri bire bir aynı değildir. |                  |  |  |  |

### 3.2.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Öncesi ile Eğitim Sonrası Sonuçların Değerlendirilmesi

Çalışmanın başlangıcında anket uygulanan 1339 kişinin hepsine ulaşılmış ve eğitime davet edilmiştir. Finansal okuryazarlık eğitimine 281 kişi katılmıştır. Eğitimi tamamlayan katılımcılara daha önce uygulanan anket tekrar uygulanmıştır. İkinci ankete katılanlara ilişkin demografik özellikler Tablo 3.5’de gösterilmiştir. Bu cevaplara göre eğitime katılanların %56,6’sı kadın, %43,4’ü erkektir. Eğitime katılanların çoğunluğu %80,8 ile 20-39 yaş arası, %88,6’ sı ise öğrencidir. Katılımcıların aylık ortalama geliri çoğunlukla %77,2 ile 1000 TL’den azdır ve aylık ortalama harcamaları, %37 ile 500 TL’den azdır.

Tablo 3.5. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Sonrası Anket Katılımcılarına Ait Demografik Özellikler

| FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ SONRASI ANKET<br>KATILANLARA AİT DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER |       | Yüzde (%) | Frekans |
|--|-------|-----------|---------|
| CİNSİYET   | Kadın | 56,6      | 159     |
|  | Erkek | 43,4      | 122     |
| MEDENİ DURUM   | Bekar | 94,0      | 264     |
|  | Evli  | 6,0       | 17      |
| YAŞ  | 15-19 | 17,1      | 48      |
|  | 20-29 | 80,8      | 227     |
|  | 30-39 | 1,4       | 4       |

|   |                                      |      |     |
|---|--------------------------------------|------|-----|
|   | 50-59                                | 0,4  | 1   |
|   | 60 yaş ve üstü                       | 0,4  | 1   |
| <b>EĞİTİM DURUMU</b>                    | Ortaokul                             | 0,7  | 2   |
|   | Lise                                 | 16,0 | 45  |
|   | Lisans (eğitimi devam edenler dahil) | 80,4 | 226 |
|   | Lisansüstü                           | 2,8  | 8   |
|   |                                      |      |     |
| <b>FİNANS ALANINDA ALINAN EĞİTİMLER</b> | Ortaöğretim düzeyinde                | 5,3  | 15  |
|   | Lisans düzeyinde                     | 70,8 | 199 |
|   | Lisansüstü düzeyinde                 | 2,5  | 7   |
|   | Sertifikalı bir program              | 11,4 | 32  |
|   | Eğitim almadım                       | 10,0 | 28  |
| <b>MESLEK</b>                           | Çalışmıyor                           | 7,8  | 22  |
|   | Emekli                               | 0,7  | 2   |
|   | İşyeri sahibi                        | 1,1  | 3   |
|   | Öğrenci                              | 88,6 | 249 |
|   | Kamu sektörü çalışanı                | 0,4  | 1   |
|   | Özel sektör çalışanı                 | 1,4  | 4   |
|   |                                      |      |     |
| <b>ÇALIŞMAKTA OLUNAN SEKTÖR</b>         | Eğitim (öğretmen, akademisyen vb.)   | 2,5  | 7   |
|   | Tarım-Hayvancılık                    | 0,7  | 2   |
|   | Turizm                               | 1,4  | 4   |
|   | Diğer hizmetler (restoran, kafe vb.) | 1,4  | 4   |
|   | İnşaat                               | 0,7  | 2   |
|   | İmalat                               | 0,4  | 1   |
|   | Toptan/perakende satış (yurtiçi)     | 1,1  | 3   |
|   | Dış ticaret                          | 0,7  | 2   |
|   | Diğer                                | 91,1 | 256 |
| <b>ORTALAMA AYLIK GELİR</b>             | 1000 TL'den az                       | 77,2 | 217 |
|   | 1001-2000 TL                         | 19,6 | 55  |
|   | 2001-3000 TL                         | 1,1  | 3   |
|   | 3001-4000 TL                         | 1,1  | 3   |
|   | 4001-5000 TL                         | 0,4  | 1   |
|   | 5001 TL üstü                         | 0,7  | 2   |
|   |                                      |      |     |
| <b>AYLIK ORTALAMA HARCAMA</b>           | 500 TL'den az                        | 37,0 | 104 |
|   | 501-1000 TL                          | 43,8 | 123 |
|   | 1001-1500 TL                         | 14,9 | 42  |
|   | 1501-2500 TL                         | 2,8  | 8   |
|   | 2501-4000 TL                         | 0,7  | 2   |
|   | 4001 TL üstü                         | 0,7  | 2   |

Finansal okuryazarlık eğitimi sonrası yapılan ankete ilişkin finansal konulardaki cevaplar Tablo 3.6'da gösterilmektedir. Eğitime katılanların %50,5'i kredi kartı kullanmaktadır ve katılımcıların %14,2'si birden fazla kredi katına sahiptir. Kredi kartı kullanan katılımcıların ise %28,2'si birden fazla kredi kartı kullanmaktadır. Katılımcıların %90'ı vadeli ödeme aracı kullanmazken, kullananlar ise en fazla %6,4 ile kredi türlerini tercih etmektedir. Katılımcıların %72,6'sı finansal araç kullanmamakta ve kullananların %11'i de mevduat/repo/ters repoyu tercih etmektedir. Eğitime katılanlar arasında ekonomi ve finans kanallarından en çok %70,5 internet, daha sonra da %57,7 televizyon takip edilmektedir. Katılımcıların %70,5'i bankalar ile çalışırken, %25,3'ü de herhangi bir finans kuruluşuyla çalışmamaktadır. Çalışılan finans kuruluşunun sermaye yapısının, herhangi bir finans kuruluşuyla çalışan katılımcıların %43,4'ü yerli olmasını isterken, %10,3'ü de yabancı olmasını istemektedir. Katılımcıların %27,8'i bu konu hakkında bilgi sahibi değilken, %18,5'i de dikkate almamaktadır.

Tablo 3.6. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Sonrası Anket Katılımcılarına Ait Finansal Tercihlerine İlişkin Cevaplar

| <b>FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ SONRASI ANKET KATILIMCILARINA AİT FİNANSAL ALANLARA İLİŞKİN CEVAPLAR</b> |   | <b>Yüzde (%)</b> | <b>Frekans</b> |
|---|---|------------------|----------------|
| <b>KREDİ KARTI KULLANIMI</b>  | Evet  | 50,5             | 142            |
|   | Hayır                                       | 49,5             | 139            |
| <b>BİR DEN FAZLA KREDİ KARTI KULLANIMI</b>  | Evet  | 14,2             | 40             |
|   | Hayır                                       | 85,8             | 241            |
| <b>KULLANILAN VADELİ ÖDEME ARAÇLARI</b>   | Kredi türleri (Tüketici, konut vb.)         | 6,4              | 18             |
|   | Çek   | 0,7              | 2              |
|   | Senet                                       | 1,1              | 3              |
|   | Police                                      | 0,4              | 1              |
|   | Diğer                                       | 1,8              | 5              |
|   | Kullanmıyorum                               | 90,0             | 253            |
| <b>KULLANILAN FİNANSAL ARAÇLAR</b>  | Mevduat/Repo/Ters Repo                      | 11,0             | 31             |
|   | Devlet tahvili, hazine bonusu               | 0,7              | 2              |
|   | Türev araçlar (Swap/Forward/Future/Opsiyon) | 0,4              | 1              |
|   | Banka Kredisi                               | 6,8              | 19             |

|  |  |      |     |
|--|--|------|-----|
|  | Hisse Senedi                                     | 3,2  | 9   |
|  | Yatırım Fonu/Eurobond                            | 0,7  | 2   |
|  | Bireysel Emeklilik Fonları                       | 2,1  | 6   |
|  | Diğer  | 72,6 | 204 |
|  | Döviz ve Altın Yatırım Araçları                  | 5,3  | 15  |
| <b>TAKİP EDİLEN EKONOMİ-FİNANS KANALLARI</b>       | TV ekonomi programları                           | 57,7 | 162 |
|  | Ekonomi dergileri                                | 10,7 | 30  |
|  | Finansal kurum/Banka müşteri temsilcileri        | 2,5  | 7   |
|  | Gazetelerin ekonomi sayfaları                    | 25,3 | 71  |
|  | İnternet (web siteleri, internet haberleri vb.)  | 70,5 | 198 |
|  | Ekonomi portalı                                  | 5,0  | 14  |
|  | Diğer  | 3,2  | 9   |
| <b>ÇALIŞILAN FİNANS KURULUŞLARI</b>                | Bankalar   | 70,5 | 198 |
|  | Factoring/Forfaiting şirketleri                  | 0,7  | 2   |
|  | Katılım bankaları/Özel Finans Kuruluşları        | 2,1  | 6   |
|  | Yatırım Şirketleri/Broker-Danışmanlık Şirketleri | 0,4  | 1   |
|  | Sigorta Şirketleri                               | 1,1  | 3   |
|  | Diğer  | 25,3 | 71  |
| <b>ÇALIŞILAN FİNANS KURULUŞUNUN SERMAYE YAPISI</b> | Yerli olmasını tercih ederim                     | 43,4 | 122 |
|  | Yabancı olmasını tercih ederim                   | 10,3 | 29  |
|  | Bilgi sahibi değilim                             | 27,8 | 78  |
|  | Dikkate almam                                    | 18,5 | 52  |

Eğitime katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorları ile eğitim sonrası finansal okuryazarlık skorları arasında bir farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına ( $T=7351$ ,  $n=281$ ,  $p<0,05$ ) göre eğitim öncesi ve eğitim sonrası finansal okuryazarlık skorları arasında istatistiksel olarak önemli farklılıklar bulunmaktadır. Sonuçlar eğitime katılan kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin, eğitimden sonra yükseldiğini göstermektedir.

#### 4. SONUÇ

Finansal okuryazarlık, doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir. Finansal okuryazarlığın başta bireyin kendisine ve ailesine olmak üzere topluma, finansal sisteme, ekonomiye büyük faydaları bulunmaktadır. Finansal okuryazar olan bir kişide tasarruf bilinci ve borçlarını yönetebilme yeteneği gelişmektedir. Bunun yanında kısa ve uzun vadeli bireysel finansal planlama yapabilmekte, finansal sistemi anlayabilmekte ve finansal araçların özelliklerini bilerek aralarında seçim yaparken sağlıklı tercihler yapabilmektedir. Bu durum finansal okuryazar olan bireyin ve ailesinin refah düzeyinin artmasını sağlamaktadır.

Bir toplumdaki finansal okuryazar seviyesinin artmasının finansal sistem ve ekonomiye de çok büyük faydaları bulunmaktadır. Bu sayede toplumda uzun vadeli tasarruf yapanların sayısı artacak böylece tasarruf oranları yükselecek hem de reel ekonomiyi finanse etmek için gereken fonlar birikecektir. Bu durum ülkenin finans sisteminin dışa olan bağımlılığını azaltıcı bir etki yaratacaktır. Finansal sistem içinde yer alan yatırımlar bilgi kalitesinin artması, bilinçli yatırım yapmalarını sağlayacak bir de finansal sistemin gelişimine katkı sağlayacaktır. Finansal sistemin gelişmesi başta reel ekonomi olmak üzere işsizlik gibi konularda da olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Bu projede amaç, TR32 bölgesindeki illerde (Aydın, Denizli, Muğla) yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi ve finansal okuryazarlık seviyesi düşük çıkanların finansal eğitim ile seviyelerinin yükseltilmesini sağlamaktır. Projenin bir diğer amacı da TR32 bölgesinde finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilerek bölgesel kalkınmaya dolaylı yoldan destek sağlamaktır. Bu amaçlarla yapılan bu araştırmada öncelikle finansal okuryazarlık bütün boyutları ile (finansal tutum, davranış ve bilgi) ele alınıp bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Likert ölçeği ile hesaplanma yapılmadan önce olumsuz ifadeler içeren sorulara ters kodlama yapılmaktadır. Elde edilen finansal okuryazarlık ölçeği bir kişinin finansal okuryazarlık düzeyini 1 ile 5 arasında bir değer ile ölçmektedir. Finansal Okuryazarlık değerinin 1 puan olması, kişinin finansal bilgi, tutum ve davranış konularında hiçbir yeterliliğe sahip olmadığını; değer 5 olması ise kişinin bu konularda tam bir yeterliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Gerek finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgi açısından gerekse finansal okuryazarlık düzeyi açısından erkek ve kadın katılımcılar arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Bunun nedeni, batı illerinde kadınların eğitim düzeyinin yüksek olması, iş hayatında daha çok yer alarak para yönetmeye başlamaları olabilir.

Ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorlarının yaş gruplarına göre farklı olduğunu görülmektedir. Farklı olan gruplar çoklu karşılaştırma testleri yapılarak tespit edilmiştir. Küçük yaş grubundaki (15-19 ve 20-29) kişilerin finansal okuryazarlık skorları daha büyük yaş grubunda olanlardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu yaş grubundaki kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi yüksek yaş grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, gençlerin iş hayatına kazandırılma yaşlarının gittikçe daha yüksek seviyede çıkması ve bunun sonucunda para yönetme ihtiyaçlarının daha geç yaşlarda belirmesi olabilir.

Analizler ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorlarının aylık gelir gruplarına göre farklı olduğunu göstermektedir. Düşük gelir grubundaki (1000TL'den az ve 1001-2000TL) kişilerin Finansal okuryazarlık skorları daha yüksek gelir grubunda olanlardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu gelir grubundaki kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi yüksek gelir grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, özellikle düşük gelir grubunda olanların tasarruf edebilme kapasitelerinin de düşük olması, böylece artan bir para olmadığı için para yönetimini öğrenme konusunda bir arayışa gitmemeleri olabilir.

Bu çalışma finansal okuryazarlıkla ilgili verilen bir eğitime katılan kişilerin finansal okuryazarlık seviyesinin yükseldiğini göstermektedir. Sistematik ve kapsamlı eğitim programları bölge halkının finansal okuryazarlık düzeyini yükseltecektir. Öncelikli olarak 30 yaş altı ve düşük gelir grubunda (2000TL altı) yer alan kişilere eğitim verilmesi öncelik arz etmektedir.

Projeden elde edilen bulgular TR32 bölgesinin finansal okuryazarlık düzeyinin ortaya konulması ve bu konuda fikir vermesi açısından önemli sonuçları ortaya koymuştur. Ancak çalışmanın özelliği bu konuda Güney Ege Bölgesinde, yerelde yapılmış ilk proje olmasıdır. Bu konuda bölgedeki üniversiteler, bölgenin kalkınma ajansı, belediye, valilik, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü gibi kurumların birer paydaş olarak birlikte çalışması gerekmektedir. Finansal eğitim, en başta üniversitelerin işi olduğu için bu konuda en büyük rol üniversiteler ve onlara bağlı birimlere düşmektedir.



Sonuç olarak proje, TR32 bölgesinin finansal okuryazarlık profilinin belirlenmesi konusunda önemli bulguları ortaya koymuştur. Bu bulgulardan elde edilen verilerin doğru kullanılması halinde bölgeye bu konuda çok daha fazla fayda sağlayacak sonuçlar ortaya çıkacaktır.

## 5. ÖNERİLER

Projenin bu bölümünde, elde edilen bulgular ışığında, bölgemizde ve ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, tasarruf ve yatırım bilincinin artırılması, finansal piyasanın derinleşmesi ve bu gelişmeler temelinde ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması için öneriler sıralanmıştır. Projenin en önemli sonuçlarından biri eğitimin finansal okuryazarlık seviyesinin geliştirilmesinde olumlu bir etkiye sahip olmasıdır. Bu eğitimlerin ilköğretimden itibaren verilmeye başlanması ve lise ile üniversitede devam etmesi gerekmektedir. İlköğretimde “Tasarruf Bilinci” adlı bir ders konulmalıdır; lisede “Finansal Okuryazarlık” ve üniversitenin ilk yılında da “Finansal Okuryazarlık ve Kişisel Finans” adlı bir dersin tüm programların birinci sınıfına zorunlu ders olarak konulması gerekmektedir. Ayrıca bu konuda ülke çapında topyekûn bir gelişme kaydedilmesi isteniyorsa, aile içinde bile yetişkinler ve çocuklar tasarruf bilinci konusunda eğitilmelidir. Bunun için de öncelikle yetişkinler eğitilmeli; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yetişkinlere özel eğitim programları uygulamalıdır.

Kredi kartının doğru kullanılması, kredi ve borçlanma, dünyadaki kaynakların sınırlı olması ve bu sınırlı kaynakların idaresi için tasarrufun önemi, tasarruf etme ve tasarrufları değerlendirmede alternatif araçlar, bu konularda sosyal bilinç oluşturulmasına yönelik olarak hazırlanacak kamu

spotlarının finansal davranışları olumlu yönde geliştireceği öngörülmektedir. Ayrıca başta bankalar olmak üzere finansal kuruluşlara gelen vatandaşlara basit anlatımlı finansal bilgi broşürleri dağıtılmasının yanında, kredi kartı sliplerinde, faturalarda, fişlerde, banka dekontlarında ve bunların dışındaki finansal ve ticari işlemler sonucu verilen tüm belgelerde “BUNU BİLİYOR MUSUNUZ?” gibi sloganlar ile verilecek kısa bilgilendirmeler olmasının finansal bilgi düzeyine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Finansal okuryazarlığın yaygınlaştırılması konusunda bireyler için farklı çözümler uygulanırken, özellikle mikro ve KOBİ ölçeğindeki firmalar yönelik özel uygulamalar geliştirilmelidir. Örneğin, mikro ve küçük ölçekli firmalara ekonomik krizlerde faiz ve kur dalgalanmalarında, dışsal şoklarda, kendilerini koruma hatta farklı finansal koruma araçlarını kullanarak ekonomik dalgalanmalardan zarar görmeden ya da karlı çıkma yöntemleri anlatılmalıdır. Bu konuda sanayi ve ticaret odaları, bankalar ve diğer finansal kurumlarla işbirliği içinde olmalı, üyelerine bilgilendirme toplantıları yapılmalı ve bu toplantılarda factoring işlemleri, dış ticaret yapanlar için Eximbank kaynakları, forfaiting ve alacak sigortası gibi alternatif araçlar anlatılarak yaygınlaştırılmalıdır. Pilot uygulamalar kapsamına alınacak ticaret borsalarında vadeli işlem borsaları faaliyete geçirilmeli ve yatırım kurumları aracılığı ile türev araçların kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bütün bu uygulamaların sağlayacağı finansal derinleşme ve bu derinleşmenin ekonomik büyümeye sağlayacağı pozitif katkı dikkate alınmalıdır.

Finansal okuryazarlık konusunda kendilerine rol düşen tüm kurumlar internet sitelerinde bu konuda kısa eğitim modüllerinin oluşturması, vatandaşların finansal konularda bilgi alabilmesi için çeşitli danışma hatlarının kurulması, vergi daireleri ve çeşitli finansal kuruluşlar nezdinde danışma masalarının kurulması finansal okuryazarlık düzeyini artıracak düşünülen diğer öneriler olarak sıralanabilir.

Yatırımcıların risk ve getiri konusunda daha bilinçli olabilmeleri ve finansal bilgi eksikliğinden kaynaklanan muhtemel kayıpların önüne geçmek için ise, yatırım kuruluşlarının müşterilerine sertifikalı eğitimler vermesi ve bu sertifikaları yatırım yapabilmenin koşulu olarak sayması önerilmektedir.

Bölgesel bazda “finansal okuryazarlık merkezi” adı altında kurumlar oluşturulmalı ve bu kurumlar özellikle dar gelirli vatandaşlara danışmanlık hizmeti ve finansal eğitimler vermelidir.

Hali hazırda Bakanlıklar ve ilgili kurumlarca uygulanan projelerin yanında, yukarıda belirtilen ve bunlara benzer önerilerin hayata geçirilmesi halinde, ülkedeki bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinde dikkat çekici bir artış kaydedilecektir. Ancak bu gelişim yerelden başlayarak genele doğru gitmelidir. Bu nedenle başta Üniversiteler olmak üzere Bölgesel Kalkınma Ajansları, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, diğer ilgili Bakanlıkların ve kurumların taşra yapılanmalarının işbirliği içinde çalışmaları yürütmesi gerekmektedir.

## **KAYNAKLAR**

Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015) Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 8(40), 585-599.

Altıntaş, K.M. (2008). Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi “Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturma Süreci. Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, s.14.

- Atkinson, A. & Messy, F.A. (2012). Measuring Financial Literacy – Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. [http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy\\_5k9csfs90fr4-en](http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en)
- Bay, C., Catus' s, B. & Johed, G. (2012). Situating financial literacy. *Critical Perspectives on Accounting*, YCPAC-1754, pp. 10
- Bayram, S. S. (2010). Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir.
- Baysa, E. (2015). Finansal Okuryazarlık Ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı: Tokat.
- Bell, C., Goran, D. & Hogarth, J. (2009). Does Financial Education Affect Soldiers' Financial Behavior?. Working Paper 2009-WP-08, Networks Financial Institute.
- Bernheim, D. B., Garrett, D. M. & Dean, M. M. (2001). Education and Savings: The Long-Term Effects of High School Financial Curriculum Mandates. *Journal of Public Economics*, 80(3), 435-465.
- Bernheim, D.B. (1995). Do Households Appreciate Their Financial Vulnerabilities? An analysis of Actions, Perceptions, and Public Policy. *Tax Policy and Economic Growth*, American Council for Capital Formation, Washington, DC; 1-30.
- Bernheim, D.B. (1998). Financial Illiteracy, Education and Retirement Saving. *Living with Defined Contribution Pensions*, 38-68.
- Capuano, A. & Ramsay, I. (2011). What Causes Suboptimal Financial Behavior? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioral Economics. Research report (Legal Studies Research Paper No: 540). The University of Melbourne.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107–128.
- Cole, S., Sampson, T. & Zia, B. (2009). “Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia” Harvard Business School, (working paper).
- Danes, S.M., Haberman, H.R., (2007). Teen financial knowledge, selfefficacy, and behavior: A gendered view. *Finan. Counseling Planning* 18 (2), 48–60.

- Dew, J. & Xiao, J.J. (2011). The Financial Management Behavior Scale: Development and Validation. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1), 43-59.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-125.
- European Commission; (2007), “Survey of Financial Literacy Schemes in the EU”, [http://ec.europa.eu/internal\\_market/finservices-retail/capability/index\\_en.htm#maincontentSec2](http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/capability/index_en.htm#maincontentSec2), 11.03.2016
- FODER (Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği) (Erişim: 09.02.2016), <http://www.foder.org/edit-post/>.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık, Hiperlink Yayınları: İstanbul*.
- Gönen, E. ve Özmete, A. (2007). Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar ile Öz-saygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi*, 9(3-11), 57-70.
- Güler, E. (2015). *Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: Sakarya.
- Habschick, M., Seidl, B. & Evers, J. (2007). *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27, final report*.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C. & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes. *Annual Review of Economics*, 5(1), 347-373.
- Hathaway, I. & Khatiwada, S. (2008). *Do Financial Education programs Work?. Working Paper 08-03, Federal Reserve Bank of Cleveland*.
- Hayta, A. B. (2011), *Aile Finans Sistemi İlişkileri, Gazi Kitapevi, Ankara*.
- Hilgert, M. ve Hogarth J. (2002). Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy. *Consumer Interests Annual*, 48.
- Hilgerth, M.A, Hogarth, J.M. & Beverly, S.G. (2003). Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89(7). 309-322.

- Holzmann, R. (2010). Bringing Financial Literacy and Education to Low and Middle Income Countries: The Need to Review, Adjust and Extend Current Wisdom. World Bank Social Protection Discussion Paper, No 56501.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44, 296-303.
- İnceoğlu, M. (2010), *Tutum Algı İletişim (5.Baskı)*, Beykent Üniversitesi Yayınevi: İstanbul
- Japelli, T. (2010). Economic Literacy: An International Comparison. *The Economic Journal*, 120(528), 429-451.
- Jorgensen, B.L. (2007) *Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences*. Master's Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-10162007-143627/unrestricted/CSFLCSurvey.pdf> , (16.02.2014).
- Karabacak, S. (2012). Finansal Okuryazarlık ve Kurumsal Yatırım, *Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Dergisi*, 18.
- Kershaw, M., & Webber, L. (2008). Assessment of Financial Competence. *Psychiatry, Psychology and Law*, 15(1), 40.
- Kim, J. (2001). Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-Being. *Consumer Interest Annual*. 47(1).
- Klein, V. (2007). *Making Sense of Financial Education*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of Pennsylvania.
- Lusardi, A. (2008). Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs, NBER Working Paper Series, Working Paper 13824
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2008). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare? *American Economic Review* 98: 413–417.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011a). Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing. In *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*. Eds. O. S. Mitchell and A. Lusardi. Oxford, Oxford University Press: 17-39.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011b). Financial Literacy around the World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance* 10(4): 497-508.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2013). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. NBER Working Paper Series, Working Paper 18952

- Lusardi, A. & Tufano, P., (2009). Debt literacy, financial experiences, and over indebtedness. Nber Working Paper 14808.
- Mandell, L. & Klein, L. S. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior, *Journal of Financial Counseling and Planning*, S. 20(1), s. 15-24.
- Mason, C. L. J. & Wilson, R. M. S. (2000). "Conceptualizing Financial Literacy" Loughborough University Business School.
- Meier, S. & Sprenger, C. D. (2013). Discounting Financial Literacy: Time Preferences and Participation in Financial Education Programs. *Journal of Economic Behavior & Organization* 95, 159– 174.
- Microfinance Opportunities (2005). Market research for financial education. Working Paper nr.2. Retrieved from <http://www.microfinancesopportunities.org>
- Nag, R. M. (2007). Financial Education for Inclusive Development. CITI-FT Financial Education Summit: Delhi, India.
- OECD & INFE (International network on Financial Education) (2011). Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy. OECD: Paris.
- OECD (2005), Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies Organization. <http://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm>
- OECD (2009). Financial literacy and Consumer Protection Overlooked Aspects of the Crisis. OECD Recommendation on Good Practices on Financial Education and Awareness Relating to Credit.
- Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD), 2013. Pisa 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190511-en>.
- Orton, L. (2007). Financial Literacy Lessons from International Experience. CPRN Research Report, Canadian Policy Research Networks, p.7.
- Özdemir, F. S. (2011). Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- PACFL (President's Advisory Council on Financial Literacy) (2008). Annual Report to the President.
- Peng, T. M. (2008). Evaluating Mandated Personal Finance Education in High Schools. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ohio State University,
- PISA (Programme for International Student Assessment) (2013). PISA 2012 Assessment and Analytical Framework – OECD 2013. [http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2012-assessment-and-analytical-framework\\_9789264190511-en](http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2012-assessment-and-analytical-framework_9789264190511-en). (Erişim: 22.02.2016)
- Potrich, A. C. G., Vieira, K. M., Coronel, D. A. & Filho, R. B. (2015). Financial literacy in Southern Brazil: Modeling and invariance between genders. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*. 6, 1–12.
- Remund, D.L. (2010). Financial literacy explicated: the case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276.
- Riyada Consulting And Training (2011). Financial literacy and Consumer Awareness Survey in the West Bank and Gaza. Comprehensive Report for the World Bank.
- Robb, C. A., Babiarz, P. & Woodyard, A. (2012). The demand for financial professionals' advice: The role of financial knowledge, satisfaction and confidence. *Financial Services Reviews*. 21 (4). 291-305.
- Sam, Y., Geetha, C. & Mohidin, R.A. (2012). What were the factors that influence financial management behavior of undergraduates?. *International Journal of Business Trends and Technology*, 2(1).
- Sancak, İ. E. (2013). Payları Borsada İşlem Gören Bankaların Sermaye Piyasası Açısından Gösterimi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü: İstanbul.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlilik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 13, (1), 200-218.
- Schagen, S. & Lines, A. (1996). Financial Literacy in Adult Life: A Report to the Natwest Group Charitable Trust, 36-45.
- Shockey, S.S., (2002). Low-wealth adults financial literacy. Money management behavior and associates factors, including critical thinking (Unpublished Doctoral Dissertation). The Ohio State University, AAT 3039524.



- SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) (2012). Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması. <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> (Erişim tarihi: 05.05.2016)
- SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) (2015). 2015 Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması. <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f> (Erişim Tarihi: 05.05.2016).
- TEB (Türkiye Ekonomi Bankası) (2014). Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi. [http://www.teb.com.tr/upload/PDF/foe\\_endeks\\_rapor\\_2014.pdf](http://www.teb.com.tr/upload/PDF/foe_endeks_rapor_2014.pdf) (Erişim Tarihi: 05.05.2016).
- Temizel, F. (2010). Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık, Beta Yayın A.Ş., Yayın No: 2335, İşletme-Ekonomi Dizisi: 388: İstanbul..
- The Economist (2008), “Financial Literacy: Getting it Right on the Money” <http://www.economist.com/node/10958702> (Erişim Tarihi: 03.03.2016).
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) (2011). Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim.
- Tütüncü, Ö. ve Küçükusta, D. (2008). Organizasyonlarda Bireyler: Davranış, Tutum ve Motivasyon. 2. Uluslararası Katılımlı Sterilizasyon Konferansı, Şubat 21-24, Çeşme, İzmir.
- Ünal, S. ve Düger, Y. S. (2011). Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli ile Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1, 213-226.
- Vitt, L. A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K., & Ward, J. (2000) “Personal Finance and The Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U. S.” Fannie Mae Foundation: Washington, DC.
- Widdowson, D. & Hailwood, K. (2007). Financial Literacy and Its Role in Promoting a Sound Financial System, Reserve Bank of New Zealand: Bulletin, 70(2), pp.37-47.
- Winkielman, P., Halberstadt, J., Fazendeiro, T. & Catty, S. (2006). Prototypes are attractive because they are easy on the mind. Psychol. Sci. 17 (9), 799–806.
- Wolcott, I. & Hughes, J. (1999). ‘Towards Understanding the Reasons for Divorce, Australian Institute of Family Studies, <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/WP20.html>, 11.04.2014.
- Worthington, A. C. (2006). Predicting Financial Literacy in Australia. Financial Services Review, 15(1), 59-79.

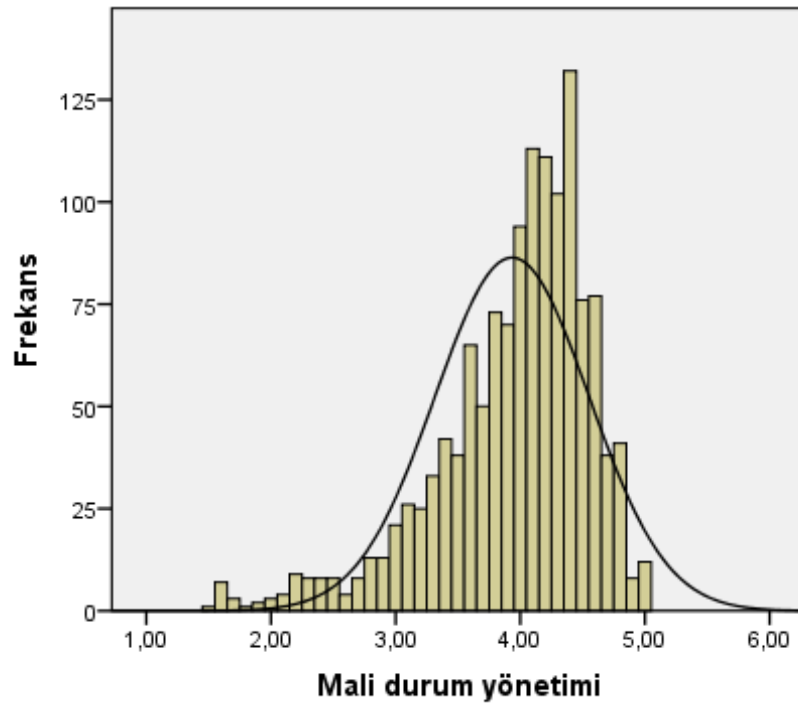
Xiao, J.J., Sorhaindo, B. & Garman, E.T. (2006). Financial behaviours of consumers in credit counselling. *International Journal of Consumer Studies*, 30(2), 108–121.

## **EKLER**

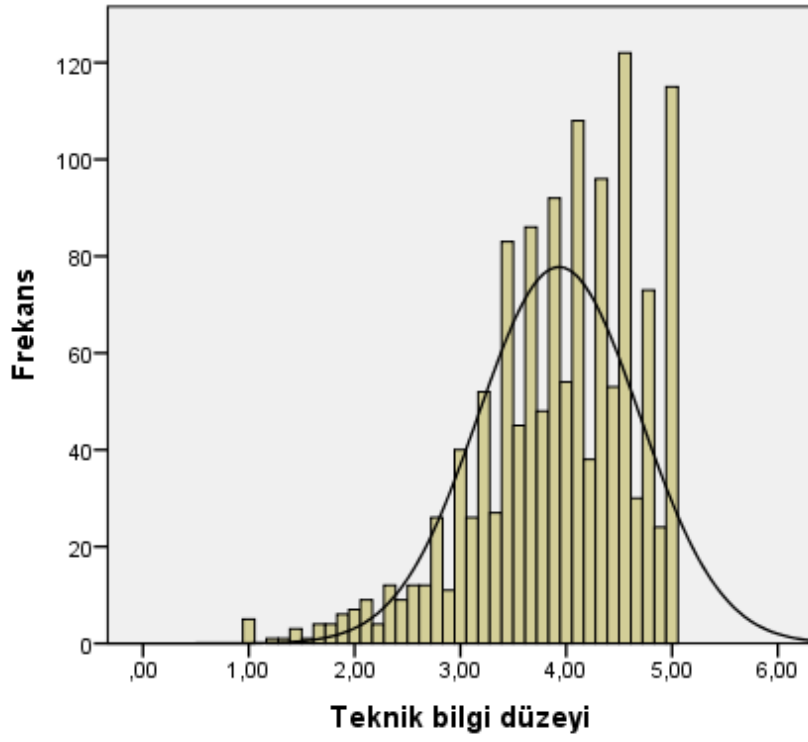
### **EK 1. Finansal Okuryazarlık Ölçeğini Oluşturan Bileşenler**

Finansal okuryazarlık ölçeğini oluşturan bileşenler için ve finansal okuryazarlık ölçeği için verilerin Cronbach Alpha güvenilirlik analizi yapılmıştır. Mali durum yönetimi ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0,836'dır ve ölçeğin içsel tutarlılığının *yüksek* olduğunu göstermektedir. Teknik Bilgi Düzeyi ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0,701'dir ve ölçeğin içsel tutarlılığının *kabul edilebilir* düzeyde olduğunu göstermektedir. Sosyal bilimler alanında yapılan bilimsel araştırmalarda 0,70 ve üzeri bir Cronbach Alpha değeri uygulanan anketteki ölçeğin kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğunu ifade edilmektedir. Finansal okuryazarlık ölçeğinin Cronbach Alpha değeri ise 0,856'dır ve ölçeğin içsel tutarlılığının *yüksek* olduğunu göstermektedir.

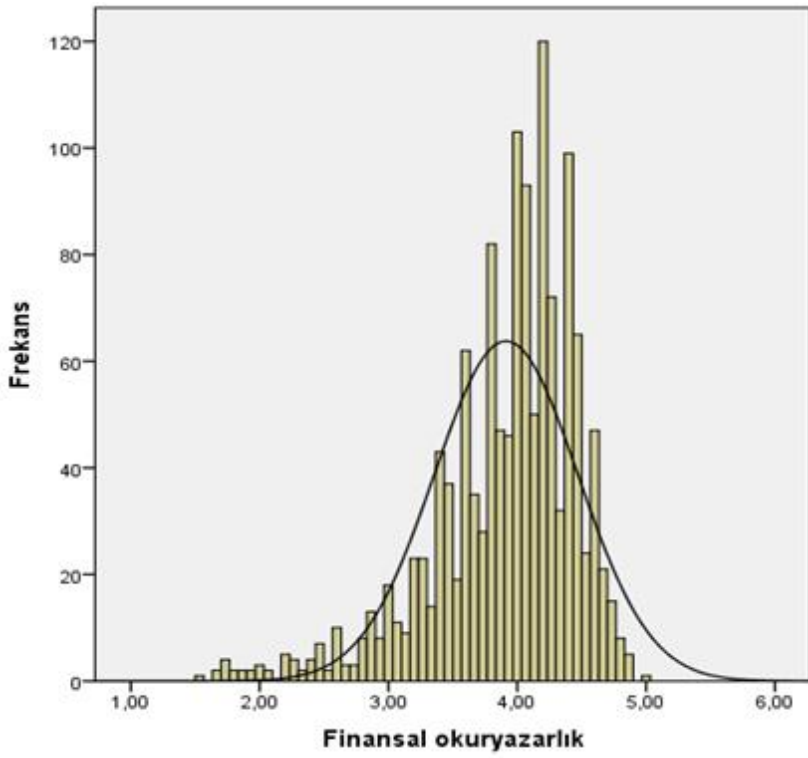
Finansal okuryazarlık ölçeği, mali durum yönetimi ölçeği ve teknik bilgi düzeyi ölçeği için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov test sonuçları Mali durum yönetimi, Teknik bilgi düzeyi ve Finansal okuryazarlık ölçeklerinin normal dağılıma sahip olmadığını göstermektedir. Bu yüzden analizler, parametrik testler yerine parametrik olmayan testler ile yapılmıştır. Ölçeklere ait histogramlar ise Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3'de verilmiştir. Ölçeklerin histogramına bakılarak da normal dağılım göstermediği söylenebilir.



Şekil 1. Mali Durum Yönetimi Ölçeği Histogramı



Şekil 2. Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeği Histogramı



Şekil 3. Finansal Okuryazarlık Ölçeği Histogramı

## EK 2. Mali Durum Yönetimi ve Teknik Bilgi Düzeyi Arasındaki İlişki

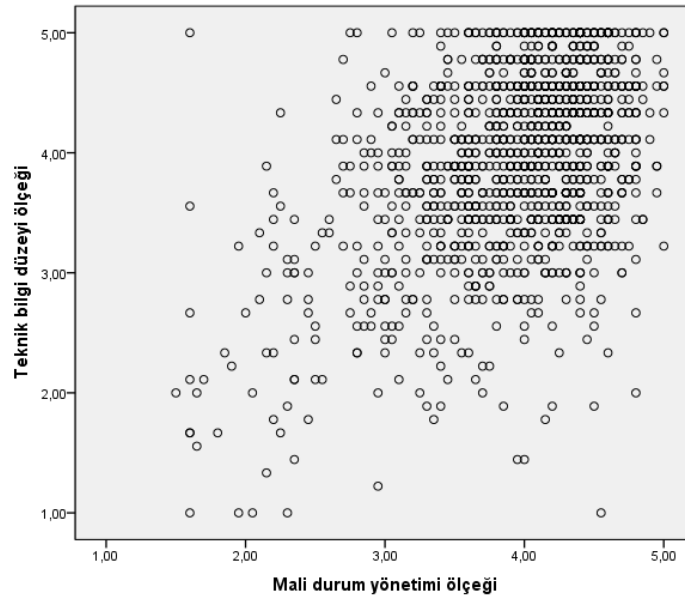
Birçok bilimsel çalışma, bireylerin finansal konulardaki tutum ve davranışları ile bireylerin finansal bilgi düzeyleri ve demografik özellikleri arasında nedensel ilişkiler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Ankete katılan kişilerin Mali durum yönetimi skorları ile Teknik bilgi düzeyi skorları arasında bir ilişki olabileceği düşünülmüş ve ilişkinin araştırılması için korelasyon analizi yapılmıştır. Spearman's rho korelasyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Mali Durum Yönetimi ve Teknik Bilgi Düzeyi Arasındaki Spearman's Rho Korelasyon Analizi Sonuçları

|                     |                         | Mali durum yönetimi | Teknik bilgi düzeyi |
|---------------------|-------------------------|---------------------|---------------------|
| Mali durum yönetimi | Correlation Coefficient | 1,000               | ,363**              |
|                     | Sig. (2-tailed)         | .                   | ,000                |
|                     | N                       | 1339                | 1339                |
| Teknik bilgi düzeyi | Correlation Coefficient | ,363**              | 1,000               |
|                     | Sig. (2-tailed)         | ,000                | .                   |
|                     | N                       | 1339                | 1339                |

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Korelasyon analizi sonuçları ankete cevap veren kişilerin mali durum yönetimi skorları ile teknik bilgi düzeyi skorları arasında zayıf pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. İki ölçek arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı ile ölçülmüş ve 0,363 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayısının 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.



Şekil 4. Mali Durum Yönetimi Ölçeği ve Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeği Dağılım Grafiği

Tablo 2. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Öncesi ve Sonrası için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

|   | N                | Mean Rank | Sum of Ranks |
|---|------------------|-----------|--------------|
| Negative Ranks  | 70 <sup>a</sup>  | 105,01    | 7351,00      |
| Eğitim sonrası finansal okuryazarlık - Positive Ranks | 199 <sup>b</sup> | 145,55    | 28964,00     |
| Eğitim öncesi finansal okuryazarlık Ties              | 12 <sup>c</sup>  |           |              |
| Total   | 281              |           |              |

a. sonra\_finansal\_okuryazarlık < önce\_finansal\_okuryazarlık

b. sonra\_finansal\_okuryazarlık > önce\_finansal\_okuryazarlık

c. sonra\_finansal\_okuryazarlık = önce\_finansal\_okuryazarlık

### EK 3. Finansal Okuryazarlık ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkiler

Geliştirilen Finansal okuryazarlık ölçeği ile demografik özellikler (cinsiyet, yaş, aylık gelir ve eğitim durumu) arasındaki ilişkiler tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan alternatifi olan Kruskal-Wallis H testi ile yapılmıştır. Burada ankete katılan kişilerin Finansal okuryazarlık skorlarının cinsiyet, yaş grubu, aylık gelir ve eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği araştırılacaktır. Kruskal-Wallis H testi ankete katılan kişilerin Finansal okuryazarlık skorlarının cinsiyetleri açısından farklılık olmadığını göstermektedir.

Kruskal-Wallis H testi ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorlarının aylık gelir gruplarına göre farklı olduğunu göstermektedir. Farklı olan grupların tespit edilmesi için çoklu karşılaştırma testleri yapılmıştır. Düşük gelir grubundaki (1000TL'den az ve 1001-2000TL) kişilerin Finansal okuryazarlık skorları daha yüksek gelir grubunda olanlardan farklılık göstermektedir. Bu gelir grubundaki kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi yüksek gelir grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Finansal Okuryazarlık ile Aylık Gelir Arasındaki İlişki

|                       | Aylık gelir      | N    | Mean Rank |
|-----------------------|------------------|------|-----------|
| Finansal okuryazarlık | 1000TL'den az    | 425  | 573,42    |
|                       | 1001-2000 TL     | 484  | 648,26    |
|                       | 2001-3000 TL     | 227  | 777,27    |
|                       | 3001-4000 TL     | 85   | 796,04    |
|                       | 4001-5000 TL     | 47   | 801,20    |
|                       | 5001 TL ve üzeri | 71   | 815,63    |
|                       | Total            | 1339 |           |

Tablo 4. Finansal Okuryazarlık ve Aylık Gelir için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

|             | Finansal okuryazarlık |
|-------------|-----------------------|
| Chi-Square  | 70,066                |
| df          | 5                     |
| Asymp. Sig. | ,000                  |

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Aylıkgelir

Kruskal-Wallis H testi ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorlarının yaş gruplarına göre farklı olduğunu göstermektedir. Farklı olan gruplar çoklu karşılaştırma testleri yapılarak tespit edilmiştir. Küçük yaş grubundaki (15-19 ve 20-29) kişilerin Finansal okuryazarlık skorları daha büyük yaş grubunda olanlardan farklılık göstermektedir. Bu yaş grubundaki kişilerin Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek yaş grubundaki kişilere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Finansal Okuryazarlık ile Yaş Arasındaki İlişki

|                       | Yaş            | N    | Mean Rank |
|-----------------------|----------------|------|-----------|
| Finansal okuryazarlık | 15-19          | 109  | 525,82    |
|                       | 20-29          | 589  | 608,78    |
|                       | 30-39          | 246  | 780,86    |
|                       | 40-49          | 182  | 728,90    |
|                       | 50-59          | 138  | 767,57    |
|                       | 60 yaş ve üstü | 75   | 674,23    |
|                       | Total          | 1339 |           |

Tablo 6. Finansal Okuryazarlık ve Yaş için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

|             | Finansal okuryazarlık |
|-------------|-----------------------|
| Chi-Square  | 63,193                |
| df          | 5                     |
| Asymp. Sig. | ,000                  |

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Yaş

Kruskal-Wallis H testi ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık skorlarının eğitim durumları açısından farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 7. Finansal Okuryazarlık ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

|                       | Eğitim durumu | N    | Mean Rank |
|-----------------------|---------------|------|-----------|
| Finansal okuryazarlık | İlkokul       | 184  | 630,71    |
|                       | Ortaokul      | 145  | 644,98    |
|                       | Lise          | 458  | 678,90    |
|                       | Lisans        | 523  | 681,78    |
|                       | Lisansüstü    | 29   | 691,33    |
|                       | Total         | 1339 |           |

Tablo 8. Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Durumu için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

|             | Finansal okuryazarlık |
|-------------|-----------------------|
| Chi-Square  | 3,326                 |
| df          | 4                     |
| Asymp. Sig. | ,505                  |

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Eğitim durumu



#### EK 4. Teknik Bilgi Düzeyi Ölçeğindeki İfadelere Eğitim Öncesi ve Eğitim Sonrası Verilen Cevapların Frekanslarının Karşılaştırılması

Teknik bilgi düzeyi ölçeğinde bulunan ifadeler eğitim öncesi ve eğitim sonrası verilen cevapların frekansları karşılaştırıldığında 2 ve 4 nolu ifadeler hariç diğer ifadeler verilen doğru cevap sayılarında artış olduğu görülmüştür. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre teknik bilgi düzeyi ölçeğindeki 2, 4, 6 ve 10'uncu ifadeler eğitim öncesi ve eğitim sonrası cevaplar karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 9. Teknik Bilgi Düzeyini Ölçeği İçin Eğitim Öncesi ve Sonrası Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

|                        | 1. ifade            | 2. ifade            | 3. ifade            | 4. ifade           | 5. ifade            | 6. ifade            | 7. ifade            | 8. ifade            | 9. ifade            | 10. ifade           |
|------------------------|---------------------|---------------------|---------------------|--------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|
| Z                      | -2,590 <sup>b</sup> | -1,630 <sup>b</sup> | -3,275 <sup>b</sup> | -,381 <sup>c</sup> | -7,368 <sup>b</sup> | -1,713 <sup>b</sup> | -4,095 <sup>b</sup> | -2,468 <sup>b</sup> | -2,912 <sup>b</sup> | -1,930 <sup>b</sup> |
| Asymp. Sig. (2-tailed) | ,010                | ,103                | ,001                | ,703               | ,000                | ,087                | ,000                | ,014                | ,004                | ,054                |

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

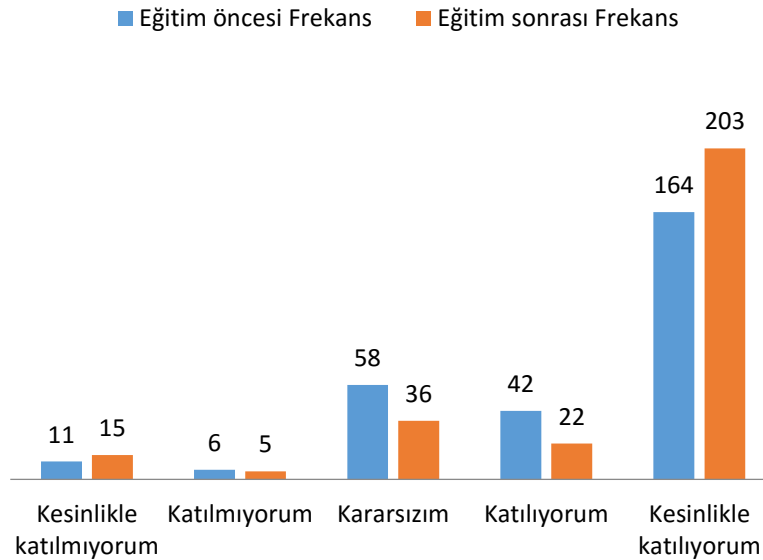
b. Based on negative ranks.

c. Based on positive ranks.

Teknik bilgi düzeyi ölçeğinde bulunan ifadeler eğitim öncesi ve eğitim sonrası verilen cevapların frekansları aşağıda verilmiştir.

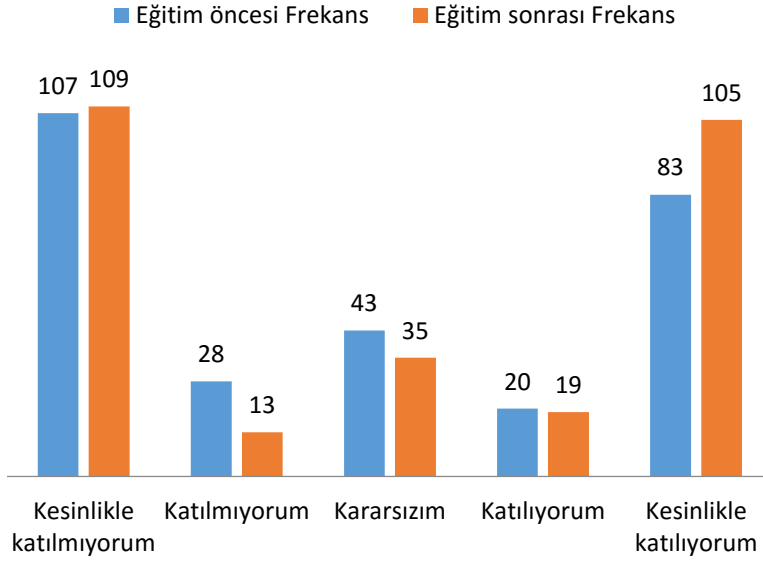
**İfade 1:** Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir.

#### İfade 1



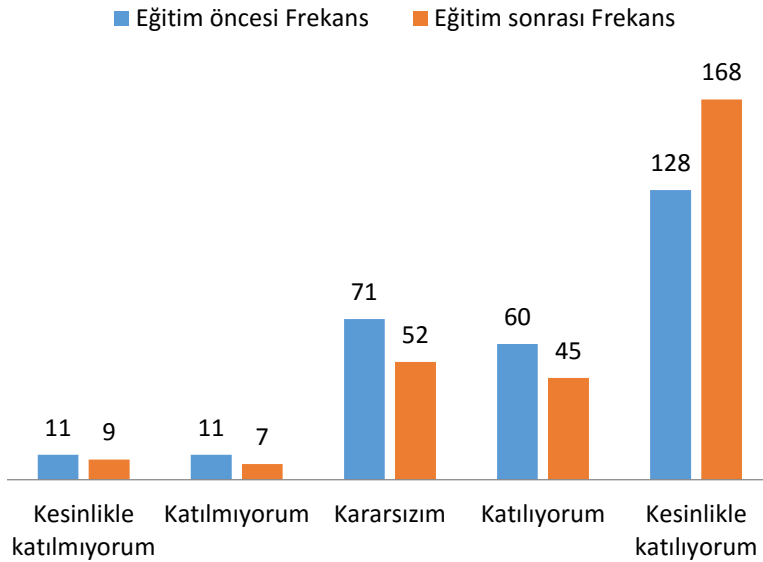
**İfade 2:** 3 yıl sonra elde ettiğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL'den daha değerlidir.

### İfade 2



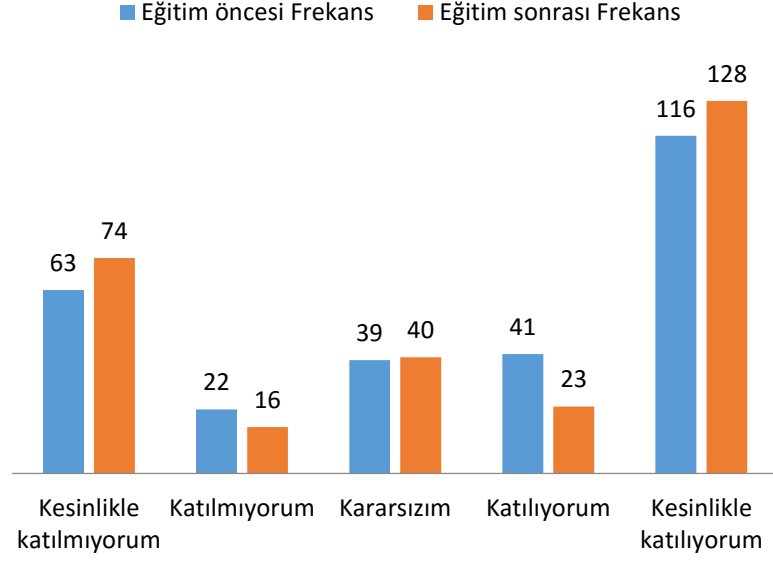
**İfade 3:** Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir.

### İfade 3



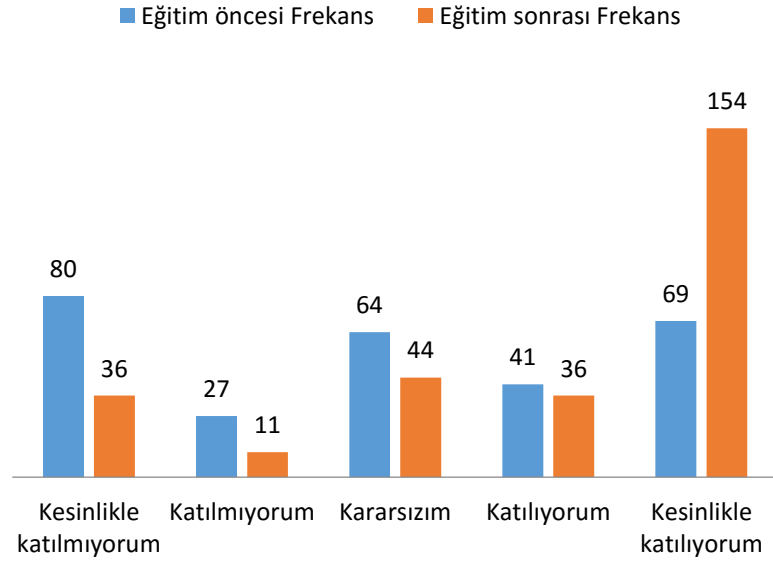
**İfade 4:** Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür.

#### İfade 4



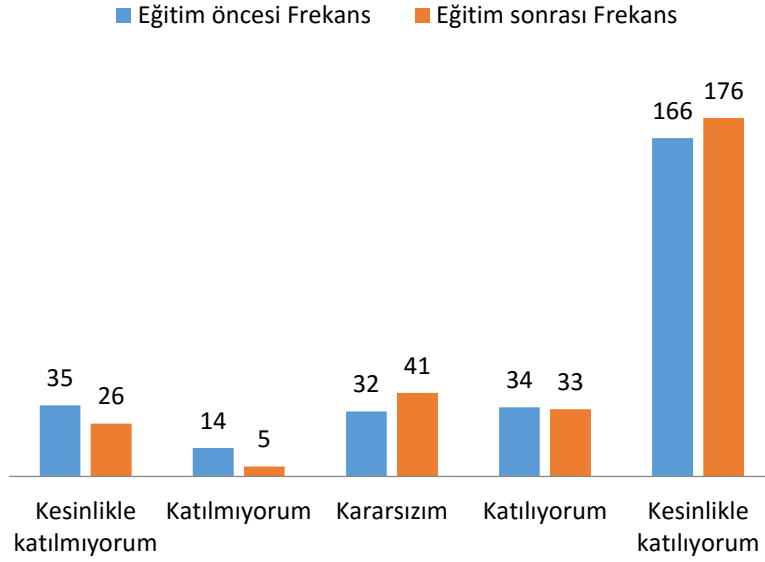
**İfade 5:** Kredi kullanırken dikkat edilmesi gereken kredilerin faiz oranı değil maliyet oranıdır.

#### İfade 5



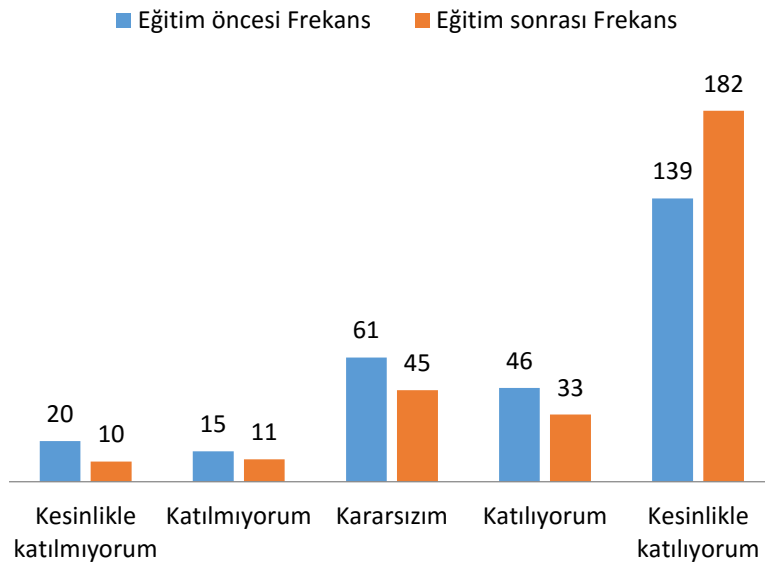
**İfade 6:** Yıllık % 2 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, yıl sonunda bu hesapta 102 TL olur.

### İfade 6



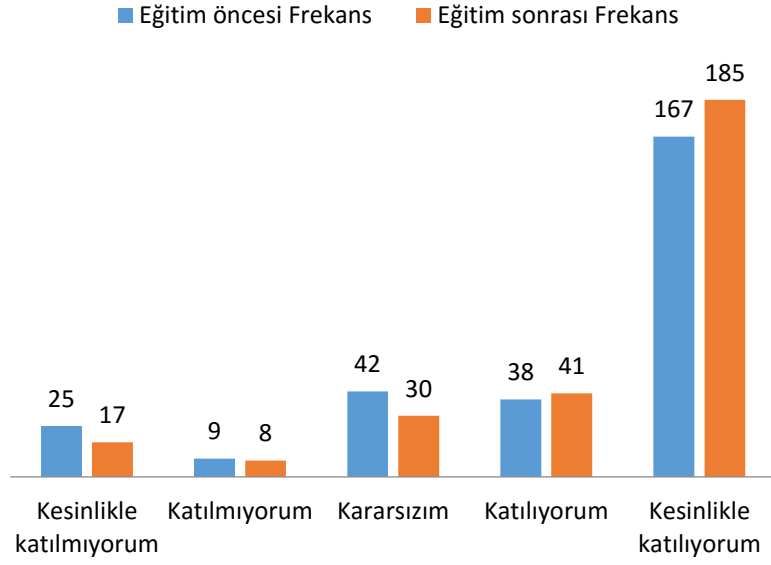
**İfade 7:** Bireysel emeklilik sisteminde kalma süresi uzadıkça devlet teşvikinden yararlanma oranı daha da artacaktır.

### İfade 7



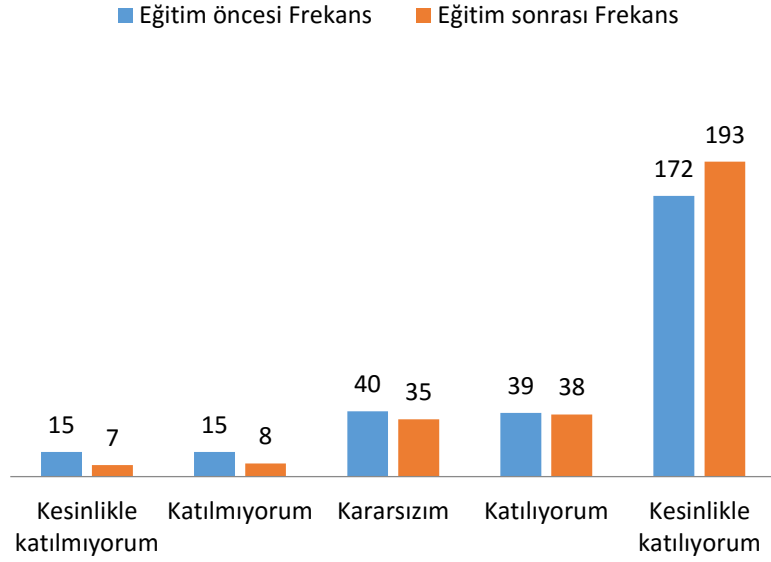
**İfade 8:** Yüksek enflasyon, yaşama maliyetlerinin hızlı bir şekilde artması demektir.

### İfade 8



**İfade 9:** Yüksek getirili yatırımların, risklerinin yüksek olma ihtimali yüksektir.

### İfade 9



**İfade 10:** 5 erkek kardeş annelerine 1000 TL'lik bir hediye almak istiyorlar. Bu para kardeşler arasında eşit paylaşılacağına göre her bir kardeşin vereceği para miktarı 180 TL'den büyüktür.

### İfade 10

